



## Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

## Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

## Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

679

G

59

677. G59

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM



01 2564 9517

Digitized by Google













649  
709

# GRONDBEGINSELEN

DER

# NEDERLANDSCHE SPRAAKKUNST,

DOOR

**L. B. FIKKERT,**  
hoofdonderwijzer te Rotterdam.



UITGAVE VAN M. J. MENSING

TE ROTTERDAM.

Digitized by Google

*Bij het samenstellen van dit boekje heb ik er naar gestreefd in weinig bladzijden de nederlandsche spraak-kunst samen te vatten. Daarom zijn bij de regels alleen de uitzonderingen opgegeven, behalve bij enkele, waarvan de voorbeelden niet zoo dadelijk voor de hand liggen. Ik meen dat het weglaten der voorbeelden zijn practisch nut kan hebben, omdat het den leerlingen als taak kan gegeven worden bij iederen regel eenige voorbeelden te zoeken.*

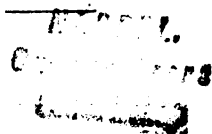
*De spelling is gevolgd naar die van het Nederlandsch Woordenboek van DE VRIES en TE WINKEL. Ik heb mij echter een afwijking veroorloofd in het gebruik der hoofdletters. Bijvoegelijke naamwoorden, onverschillig waarvan afgeleid, schrijf ik met een kleine initiaal.*

*Wat de benamingen van de tijden der werkwoorden betreft, ik heb die gekozen waarvan de ondervinding mij geleerd heeft, dat zij zich het best voor de leerlingen laten verklaren, en zij zijn licht even goed, of misschien niet minder slecht dan andere.*

*Nog hoop ik dat de benaming «voorzetselijke uitdrukking» mij niet al te euvel zal geduid worden.*

Rotterdam, Maart 1867.

L. B. FIKKERT.



# GRONDBEGINSELEN

DER

## NEDERLANDSCHE SPRAAKKUNST.

### *Inleiding.*

§ 1. In onze taal worden de woorden verdeeld in tien soorten: zelfstandige naamwoorden, lidwoorden, bijvoegelijke naamwoorden, voornaamwoorden, telwoorden, werkwoorden, bijwoorden, voorzetsels, voegwoorden en tusschenwerpsels.

De eerste zes soorten zijn aan vormverandering onderworpen en worden daarom *veranderlijke* woorden genoemd; de laatste vier soorten, *partikels* genaamd, zijn *onveranderlijk*.

§ 2. De *zelfstandige naamwoorden (substantieven)* zijn de namen die men geeft aan de voorwerpen of aan de zelfstandig gedaachte begrippen.

§ 3. De *lidwoorden (artikels)* dienen om aan te duiden dat een substantief in een bepaalde of in een algemeene beteekenis voorkomt.

§ 4. De *bijvoegelijke naamwoorden (adjectieven)* dienen om de eigenschappen of de hoedanigheden der zelfstandigheden uit te drukken.

§ 5. De *voornaamwoorden* dienen, wanneer zij *zelfstandig* zijn, om de zelfstandigheden aan te duiden zonder ze te noemen. De *bijvoegelijke* voornaamwoorden bepalen de zelfstandigheden door er een denkbeeld van bezit, aanwijzing of vraag bij te voegen.

§ 6. De *telwoorden* duiden de hoeveelheid der voorwerpen aan, of de plaats die een voorwerp onder een aantal gelijksoortige voorwerpen bekleedt.

§ 7. De *werkwoorden* drukken het bestaan, de werking of den toestand van een zelfstandigheid uit.

§ 8. De *bijwoorden* dienen om werkwoorden, bijvoegelijke naamwoorden of andere bijwoorden te bepalen.

§ 9. De *voorzetsels* (*praeposities*) geven de betrekking te kennen die er tusschen twee zelfstandigheden bestaat.

§ 10. De *voegwoorden* (*conjuncties*) dienen om volzinnen of deelen van volzinnen met elkander te verbinden.

§ 11. De *tusschenwerpsels* (*interjecties*) zijn korte uitdrukkingen die plotselinge uit- of inwendige gewaarwordingen te kennen geven.

### *Zelfstandige naamwoorden.*

§ 12. De zelfstandige naamwoorden onderscheidt men in:  
a. *stoffelijke* (*concrete*) en *denkbeeldige* (*abstracte*) zelfstandige naamwoorden;

b. *gemeene* zelfstandige naamwoorden (*soortnamen*), *eigen* zelfstandige naamwoorden (*eigennamen*), *eigen-soortnamen*, *verzamelwoorden*, *stofnamen* en *verkleinwoorden*.

§ 13. Stoffelijke zelfstandige naamwoorden zijn de namen van zelfstandigheden, die door onze zintuigen kunnen waargenomen worden.

§ 14. Denkbeeldige zelfstandige naamwoorden zijn de namen van zelfstandig gedachte begrippen.

§ 15. Door gemeene zelfstandige naamwoorden verstaat men de namen die toepasselijk zijn op alle voorwerpen van dezelfde soort.

§ 16. Eigen zelfstandige naamwoorden zijn de namen die men aan sommige zelfstandigheden geeft, geheel onafhankelijk van de eigenschappen of kenmerken waardoor zij zich onderscheiden.

§ 17. Eigen-soortnamen zijn de namen van volken. Ook kan men hiertoe brengen de meervoudige namen van landen, bergketenen, eilandengroepen, sterrebeelden, enz.

§ 18. Verzamelwoorden (*collectieven*) duiden een vereeniging van afzonderlijk bestaande personen of voorwerpen aan. Tot deze soort behooren ook de als onzijdige zelfstandige naamwoorden gebruikte adjectieven en de namen der talen.

§ 19. Stofnamen geven een stof te kennen.

§ 20. Verkleinwoorden (*diminutieven*) zijn de namen van als verkleind gedachte personen of voorwerpen; ook worden zij gebruikt in de taal der vertrouwelijkheid, der minachting, enz.

§ 21. Bij de zelfstandige naamwoorden heeft men te letten op *geslacht*, *getal* en *naamval*.

§ 22. De zelfstandige naamwoorden zijn *mannelijk*, *vrouwelijk* of *onzijdig*.

§ 23. Mannelijk zijn:

1. De namen van mannelijke personen, dieren en denkbeeldige wezens. Uitgezonderd *heerschap* (= heer, patroon) (o.).

2. De namen van groote en sterke dieren. Uitgezonderd: *gans* (vr.), *gier* (vr.), *zwaan* (vr.), *slang* (vr.).

3. De meeste diernamen uitgaande op *ing*, *ling*, *el*, *er*, *m*, *eel*, *ijn*, *oen*. Uitgezonderd: *taling*, *mossel*, *tortel*, *adder*, *lijster*, *oester*, die vrouwelijk, *konijn* en *kapoen*, die onzijdig zijn.

4. De namen van steenen, wanneer een enkele steen, niet de stof bedoeld wordt.

5. De namen van boomen. Uitgezonderd *linde* (vr.), *spar* (vr.).

6. De namen van munten. Uitgezonderd *mat* (vr.), *pistool* (vr.), *guinje* (vr.).

7. De namen van bergen, maanden, jaargetijden en dagen. Uitgezonderd *lente* (vr.).

8. De wortels van werkwoorden, die de handeling uitdrukken, zonder of met gewijzigden wortelklinker.

*Aanmerking.* De met een bijwoord samengestelde wortel behoudt zijn geslacht, wanneer hij een werkwoord nevens zich heeft dat scheidbaar samengesteld is.

9. De namen van werktuigen op *el*, *er* en *aar*. Uitgezonderd *griffel* (vr.), *naald* (nadel) (vr.), *dweil* (dwegel) (vr.), *ladder* (vr.).

10. De woorden op *em*, *sem*, *lm*, *rm*. Uitgezonderd *scherm* (o.), (hand-) *palm* (vr.).

11. De woorden op *ing*, *ling*, *ig* en *ik*, als ze niet van stammen van werkwoorden gevormd zijn.

12. De woorden op *dom*, die een staat of toestand aanduiden.

13. De bastaardwoorden op *aan*, *and* en *ant*. Uitgezonderd *karavaan* (vr.), *consonant* (vr.).

§ 24. Vrouwelijk zijn:

1. De namen van vrouwelijke personen, dieren en denkbeeldige wezens. Uitgezonderd *vrouwspersoon* (o.), *wijf* (o.).

2. De namen van kleine en zwakke dieren. Uitgezonderd *nachttegaal* (m.), *baars* (m.), *mol* (m.), *vink* (m.).

3. De namen van heesters, bloemen, vruchten, planten

en deelen van planten, behalve die welke op *oer*, *ier*, *ing* en *ling* uitgaan. Uitgezonderd *amandel* (m.), *eikel* (m.), *heester* (m.), *komkommer* (m.), *lauwer* (m.), *ajuin* (m.), *hennep* (m.), *knol* (m.), *stam* (m.), *stronk* (m.), *struik* (m.), *tak* (m.), *tros* (m.), *blad* (o.), *klimop* (o.), *rijs* (o.), *vlas* (o.).

4. De eigennamen van schepen en de gewone benamingen van vaartuigen. Uitgezonderd *fregat* (o.), *galfoen* (o.), *jacht* (o.), *schip* (o.), alsmede de op *er* uitgaande, die mannelijk zijn.

5. De namen van muziekinstrumenten. Uitgezonderd de figuurlijk gebezigde, die hun geslacht behouden, en de op *el* en *er* uitgaande, die (behalve *orgel* (o.)) mannelijk zijn.

6. De namen der letters en cijfers.

7. De wortels van werkwoorden, die meer een toestand dan een handeling te kennen geven.

Hierbij de aanmerking van § 23; 8.

8. De eenlettergrepige woorden gevormd door achtervoeging van *t*. Uitgezonderd *bult* (m.), *eelt* (m.), *naecht* (m.), *plicht* (m.), *schicht* (m.), *toecht* (m.), *geest* (m.), *zucht* (m.), *hecht* (o.), *licht* (o.), *sticht* (o.).

9. De afgeleide woorden gevormd door de achtervoeging van *e*, *te*, *heid*, *ij*, *nis*, *d* (*de*), *s* (*se*), *ie*, *uw*. Uitgezonderd *vonnis* (o.), *getuigenis* (= het getuigde) (o.), *vernis* (o.), *hemd* (o.), *hoofd* (o.), *zwaard* (o.), *glans* (m.), *krans* (m.), *trans* (m.), *trots* (m.).

10. De van werkwoorden afgeleide op *st* en *ing*.

11. De woorden op *schap*, die een gemoedsaandoening, een verzameling van personen of een toestand te kennen geven. Uitgezonderd *genootschap* (o.), *gereedschap* (o.), *gezelschap* (o.).

12. De vreemde woorden op *ij*, *ei*, *teit*, *iek*, *as*, *uur*, *ot*, *age*, *de*, *ie*, *je*. Uitgezonderd *karnas* (o.), *kompas* (o.), *moeras* (o.), *tiras* (= jagersnet) (o.), *figuur* (= gestalte) (o.), *postuur* (o.), *avontuur* (o.), *schavot* (o.), *concilie* (o.), *evangelie* (o.), *genie* (= vernuft) (o.).

§ 25. Onzijdig zijn :

1. De verzamelwoorden.

2. De namen van dieren, waarvan het mannetje en het wijfje afzonderlijke namen dragen. Uitgezonderd *hond* (m.).

3. De namen van jongen van dieren. Uitgezonderd *welp*, (m.), *bigge* (v.).

4. De stofnamen. Uitgezonderd die welke op een toonlooze *e* eindigen.

5. De namen van landen die niet het vrouwelijke lidwoord *vóór* zich hebben, als ook die van steden en dorpen.

6. De toevallig als zelfstandige naamwoorden gebruikte rededeelen. Ook geheele uitdrukkingen, als zelfstandige naamwoorden gebezigd, behooren tot het onzijdige geslacht.

7. De woorden die door middel van het voorvoegsel *ge* en het achtervoegsel *te* van andere zelfstandige naamwoorden afgeleid zijn, en een verzameling te kennen geven.

8. De wortels van werkwoorden met de voorvoegsels *be*, *ge*, *ver*, *ont*. Uitgezonderd *ontvang* (m.), *verkoop* (m.).

9. De wortels van onscheidbaar met een bijwoord samengestelde werkwoorden.

10. De woorden door achtervoeging van *sel* van werkwoorden afgeleid.

11. De verkleinwoorden op *je*, *ken* en *lijn*.

12. De woorden op den bastaarduitgang *eel*. Uitgezonderd *barbeel* (m.).

13. De woorden op *sohap* die een betrekking, landstreek of gebied te kennen geven.

14. De woorden op *dom*, die een verzameling of gebied beteekenen.

15. De vreemde woorden op *ent*, *et*, *oen*, *aal*, *aat*. Uitgezonderd *kornet* (= vaandrig (m.)), = vrouwenmats (vr.), *palet* (= speeltuig) (vr.), *kaproen* (= mats) (vr.), *bokaal* (m.), *vocaal* (vr.).

§ 26. Bij de toepassing dezer regels heeft men te letten op de betrekkelijke waarde der regels. Wanneer hetzelfde woord onder twee regels kan gebracht worden, dan heeft de eene regel meer invloed dan de andere. Zoo is *student* mannelijk als persoonsnaam, ofschoon het volgens den uitgang onzijdig moest zijn.

§ 27. De samengestelde woorden hebben het geslacht van het laatste lid der samenstelling. Uitgezonderd *man-kop* (v.), *kerkhof* (o.), *vierkant* (o.), *negenoo* (v.).

§ 28. *Gemeenslachtige* woorden zijn de zoodanige, die mannelijk of vrouwelijk zijn, naardat zij een mannelijken of vrouwelijken persoon aanduiden. Hiertoe behooren veel woorden op *ling*, en de met *noot* of *gewoot* samengestelde, alsmede zaaknamen die overdraachtelijk op personen toegepast worden.



§ 29. Door *getal* verstaat men de eigenschap der zelfstandige naamwoorden een enkel persoon of voorwerp of een verzameling van personen of voorwerpen aan te duiden.

§ 30. Er zijn twee getallen: *enkelvoud* en *meervoud*.

§ 31. Het enkelvoud is de grondvorm van het zelfstandige naamwoord, en duidt een enkel voorwerp aan.

Alleen in het enkelvoud gebruikt men:

1. De verzamelwoorden wanneer de verzameling weder als eenheid gedacht wordt.

2. De stofnamen, behalve wanneer een afzonderlijk voorwerp, uit een stof vervaardigd, met den naam der stof aangeduid wordt.

3. De woorden die een begrip uitdrukken dat geen meervoud toelaat.

4. De abstracte zelfstandige naamwoorden behalve wanneer zij in concreten zin gebruikt worden.

§ 32. Het meervoud is de door middel van de uitgangen *s*, *en*, *n*, *ers*, *eren*, van het enkelvoud afgeleide vorm der zelfstandige naamwoorden, en geeft een verzameling van personen of voorwerpen te kennen.

Uitsluitend in het meervoud gebruikt men: *voorouders*, *lieden*, *gebroeders*, *gezusters*, *onkosten*, *inkomsten*, *herse-  
nen*, *zeden* en de namen van eenige bergketenen en eilandengroepen.

§ 33. De meervoudsvorm op *s* heet de *sterke*, die op *en* de *zwakke*.

§ 34. De sterke meervoudsvorm komt voor bij:

1. de afgeleide woorden met een der achtervoegsels *el*, *em*, *en*, *er*, *aar*, *ier*, *erd*, *aard*. Uitgezonderd *reden* (= oorzaak).

2. de verkleinwoorden op *je*, *ke* en *lijn*.

3. de woorden die op *a* eindigen. De *a* wordt dan verdubbeld.

4. de woorden *bruidegom*, *vaandrig*, *maat* (= makker), *kok*, *cent*, *stuk*, *zoon*, *oom*, *knecht*, *smid*, (nacht-) *wacht*.

5. De eigennamen die den klemtoon niet op de laatste lettergreep hebben. Gaan deze op een klinker uit dan nemen zij 's aan.

De meeste der onder 1 en 4 bedoelde woorden hebben ook den zwakken meervoudsvorm, soms met verschillende beteekenis.

§ 35. Den zwakken meervoudsvorm op *n* hebben alle zelfstandige naamwoorden die op een toonlooze *e* uitgaan. Uitgezonderd *lende*, *lendenen*.

Alle andere woorden hebben *en* in het meervoud.

§ 36. Hierbij valt op te merken:

1. In woorden die op *f* of *s* uitgaan voorafgegaan van een langen klinker, veranderen *f* en *s* in *ven* en *zen*. Uitgezonderd *kous*, *kruis*, *struis*, en de vreemde woorden op *oof* en *aaf*.

2. De *f* voorafgegaan van een medeklinker, verandert in *v*. Uitgezonderd de woorden van vreemden oorsprong.

3. De *s* voorafgegaan van *k*, *p*, *t*, *d*, *n*, *r* blijft gewoonlijk in het meervoud. Uitgezonderd *baars*, *beurs*, *gors*, *keurs*, *laars*, *vaars*, *vers*, *bons*, *gans*, *cijns*, *grens*, *grijns*, *trens*, *dons*, die *s* in *zen* veranderen.

4. De *s* voorafgegaan van *l* verandert in *s*. Uitgezonderd *pols*.

5. De woorden die in het enkelvoud een korten klinker hebben gevolgd van een enkelen medeklinker, verdubbelen dezen medeklinker, behalve wanneer de klinker in het meervoud lang wordt. De woorden op *sch* verdubbelen alleen de *s*. *Vleesch* wordt *vleezen*.

6. De woorden op *heid* uitgaande, veranderen *heid* in *heden*.

7. *Lid*, *schip*, *smid*, *spit*, *split*, *rif*, *stad*, hebben den zwakken meervoudsvorm en veranderen *i* en *a* in *e*.

8. *Been*, *hoen*, *spaan*, *blad*, *ei*, *gelid*, *gemoed*, *goed*, *kalf*, *kind*, *kleed*, *lam*, *lied*, *rad*, *rund*, *volk*, hebben in 't meervoud *eren* of *ers*, bij de eerste drie met inlassching eener *d* als overgangletter. De *i* van *gelid* verandert in *e*, de *f* van *kalf* in *v*, de *m* van *lam* in *mm*.

9. De volgende woorden hebben een dubbelen meervoudsvorm met verschillende beteekenis: *hemel*, *been*, *blad*, *kleed*, *knecht*, *letter*, *man*, *middel*, *rede*, *tafel*, *vader*, *wapen*, *water*, *wortel*, *heiden*, *beginsel*. Zie ook § 34.

10. De woorden op *ie* met den klemtoon op dezen uitgang nemen in het meervoud *ën* aan; de andere alleen *n* met een deelteeken op de *e* van *ie*.

§ 37. Door *naamvallen* verstaat men de verschillende vormen die de zelfstandige naamwoorden aannemen, om de betrekking aan te duiden waarin zij in den zin voorkomen.

Deze betrekking is vijfderlei: *onderwerp*, *gezegde*, *voorwerp*, *bijstelling*, *bepaling*.

Er zijn echter slechts vier naamvallen, die men onderscheidt als *eersten*, *tweeden*, *derden* en *vierden* naamval.

§ 38. Een zelfstandig naamwoord staat in den eersten naamval, wanneer het 't onderwerp, den aangesproken persoon, of, bij de werkwoorden *zijn*, *worden*, *blijven*, *heeten*, *schijnen*, *lijken*, het gezegde uitdrukt.

§ 39. Het staat in den tweeden naamval wanneer het, als bepaling van een ander naamwoord, de oorzaak, den bezitter, het geheel, de plaats, het voortbrengsel, enz., daarvan uitdrukt. Ook staat het in dien naamval bij sommige bijvoegelijke naamwoorden, werkwoorden en tusschenwerpsels.

§ 40. Het staat in den derden naamval wanneer het 't doel der handeling uitdrukt. Ook komt het in dezen naamval voor bij sommige bijvoegelijke naamwoorden en tusschenwerpsels.

§ 41. Het staat in den vierden naamval, wanneer het voorkomt als voorwerp bij een overgankelijk werkwoord, of wanneer het een voorzetsel voor zich heeft. Ook staat het in dezen naamval bij sommige bijvoegelijke naamwoorden, vooral bij de zoodanige die een bepaling van maat bij zich vereischen.

§ 42. Komt een woord als bijstelling voor, dan staat het doorgaans in den naamval van het woord waarbij het staat.

§ 43. De vormverandering der zelfstandige naamwoorden, naar de verschillende naamvallen noemt men *verbuiging*.

§ 44. Naar den vorm van den tweeden naamval enkelvoud onderscheidt men een *sterke* en een *zwakke* verbuiging.

§ 45. Tot de sterke verbuiging behooren alle mannelijke en onzijdige zelfstandige naamwoorden die in den tweeden naamval enkelvoud *s* aannemen, alsmede alle vrouwelijke zelfstandige naamwoorden.

§ 46. Tot de zwakke verbuiging brengt men alle mannelijke woorden die in den tweeden naamval enkelvoud *en* aannemen, benevens het onzijdige *hart*.

§ 47. Voorbeelden van verbuiging.

A. Sterke verbuiging.

Mannelijk. Enkelvoud.	Mannelijk. Enkelvoud.	Vrouwelijk. Enkelvoud.	Onzijdig. Enkelvoud.	Onzijdig. Enkelvoud.
vader	hoed	moeder	huis	venster
vaders	hoeds	moeder(s)	huizen	vensters
vader	hoed(e)	moeder	huis (huize)	venster
vader	hoed	moeder	huis	venster

<b>Meervoud.</b>	<b>Meervoud.</b>	<b>Meervoud.</b>	<b>Meervoud.</b>	<b>Meervoud.</b>
vaders	hoeden	moeders	huizen	vensters
vaders	hoeden	moeders	huizen	vensters
vaders	hoeden	moeders	huizen	vensters
vaders	hoeden	moeders	huizen	vensters

## B. Zwakke verbuiging.

	<b>Mannelijk.</b>	<b>Mannelijk.</b>	<b>Onzijdig.</b>
	<b>Enkelvoud.</b>	<b>Enkelvoud.</b>	<b>Enkelvoud.</b>
	graaf	heer	hart
	graven	heeren	harten
	graaf (grave)	heer(e)	hart(e)
	graaf	heer	hart
	<b>Meervoud.</b>	<b>Meervoud.</b>	<b>Meervoud.</b>
	graven	heeren	harten
	graven	heeren	harten
	graven	heeren	harten
	graven	heeren	harten

§ 48. De zelfstandige naamwoorden der zwakke verbuiging zijn in het meervoud steeds zwak; die der sterke verbuiging hebben, sommige den zwakken, andere den sterken meervoudsvorm.

§ 49. De tweede naamval enkelvoud van vreemde woorden en eigennamen die op een klinker eindigen, wordt gevormd door achtervoeging van 's.

### *Lidwoorden.*

§ 50. Er zijn twee soorten van lidwoorden: het *bepalende* en het *niet-bepalende*. Het eerste wordt gebruikt vóór een zelfstandig naamwoord in een bepaalden zin; het laatste vóór den naam van een voorwerp in algemeenen zin.

§ 51. Het lidwoord wordt niet gebruikt:

1. bij eigennamen.

2. in uitdrukkingen als *wortel schieten*, *moed vatten*, enz., waarin het zelfstandige naamwoord met het werkwoord tot één geheel vereenigd is, alsmede in spreekwoordelijke uitdrukkingen.

3. bij zelfstandige naamwoorden die voorkomen als *aanspraak*, *opschrift*, *titel van een boek*, enz.

4. bij titels die door een eigennaam gevolgd worden.

5. bij zelfstandige naamwoorden die als bijvoegelijke naamwoorden gebruikt worden.

6. bij stofnamen, abstracte zelfstandige naamwoorden, en soortnamen in het meervoud, wanneer zij een onbepaalde hoeveelheid of maat te kennen geven.

7. bij zelfstandige naamwoorden die door een voorafgaanden tweeden naamval bepaald worden.

§ 52. De eigennamen hebben het lidwoord, wanneer zij als gemeene zelfstandige naamwoorden gebruikt worden. In dit geval kunnen zij ook in 't meervoud gebezigd worden. Ook nemen zij het lidwoord vóór zich wanneer zij door een bijvoegelijk naamwoord worden voorafgegaan. Bovendien hebben de eigennamen van *rivieren*, *meren*, *bergen*, *boschen* en *schepen* altijd het lidwoord.

§ 53. De lidwoorden schikken zich in geslacht, getal en naamval naar het zelfstandige naamwoord waarbij zij behooren. Zij worden verbogen als volgt:

#### Bepalend lidwoord.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.	Algemeen
Enkelvoud.	Enkelvoud.	Enkelvoud.	Meervoud.
de	de	het	de
des	der	des	der
den	de (der)	het (den)	den
den	de	het	de

#### Niet-bepalend lidwoord.

een	een (eene)	een
eens	eener	eens
een (eenen)	een (eene of eener)	een (eenen)
een (eenen)	een (eene)	een

§ 54. Het niet-bepalende lidwoord heeft geen meervoud. Is deze vorm in den zin noodig, dan gebruikt men het zelfstandige naamwoord zonder lidwoord.

#### *Bijvoegelijke naamwoorden.*

§ 55. Het bijvoegelijke naamwoord kan *attributief* of *praedicatief* gebruikt worden.

§ 56. Het is attributief gebruikt, wanneer het door het zelfstandige naamwoord gevolgd wordt; praedicatief, wanneer het door middel van een werkwoord met het zelfstandige naamwoord verbonden wordt.

§ 57. Uitsluitend attributief worden gebruikt:

1. de stoffelijke bijvoegelijke naamwoorden.

2. de bijvoegelijke naamwoorden op *ling* en *wijze*, en de meeste op *lijk*.

3. *gewezen*, *huidig*, *voormalig*, *jaarlijksch*, *dagelijksch*, en andere van bijwoorden afgeleide bijvoegelijke naamwoorden.

§ 58. Uitsluitend praedicatief gebruikt men: *braak*, *kwijt*, *pal*, *afhandig*, *bedacht*, *bereid*, *benieuwd*, *behebt*, *beducht*, *besloten* (= bepaald), *gewoon* (= gewend), *gewaar*, *handgemeen*, *machtig* (= meester), *benodigd* (= behoefte hebbend aan) en enkele andere.

§ 59. Het bijvoegelijke naamwoord schikt zich in geslacht, getal en naamval naar het zelfstandige naamwoord waarop het betrekking heeft.

§ 60. Onveranderd blijven echter:

1. de praedicatief gebruikte bijvoegelijke naamwoorden.
2. de stoffelijke bijvoegelijke naamwoorden op *en*.
3. de van plaatsnamen afgeleide op *er*.
4. de met *lei* en *hande* samengestelde.
5. de bijvoegelijke naamwoorden die door een lidwoord van het zelfstandige naamwoord gescheiden zijn.

§ 61. De verbuiging der bijvoegelijke naamwoorden is sterk of zwak.

De sterke verbuiging komt voor:

1. bij de bezittelijke bijvoegelijke voornaamwoorden (§ 106).
2. voor een onzijdig zelfstandig naamwoord met het lidwoord *een*, behalve in den tweeden naamval.
3. voor een mannelijk zelfstandig naamwoord met het lidwoord *een*, wanneer het bijvoegelijke naamwoord alleen betrekking heeft op den rang of het beroep van den persoon, behalve in den tweeden naamval.

§ 62. Voorbeeld van sterke verbuiging.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.	Algemeen
Enkelvoud.	Enkelvoud.	Enkelvoud.	Meervoud.
goed	goede	goed	goede
goeds	goeder	goeds	goeder
goeden	goede(r)	goed(en)	goeden
goeden	goede	goed	goede

§ 63. Voorbeeld van zwakke verbuiging.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.	Algemeen
Enkelvoud.	Enkelvoud.	Enkelvoud.	Meervoud.
goede	goede	goede	goede
goeden	goede	goeden	goede
goeden	goede	goede(n)	goeden
goeden	goede	goede	goede

§ 64. Het bijvoegelijke naamwoord blijft dezelfde verbuiging behouden wanneer het daarbij behoorende zelfstandige naamwoord verzwegen is.

§ 65. Komt het bijvoegelijke naamwoord als zelfstandig naamwoord voor, dan wordt het verbogen als volgt:

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.	M. en V.
Enkelvoud.	Enkelvoud.	Enkelvoud.	Meervoud.
goede	goede	goede	goeden
goeden	goede	goeds	goeden
goede	goede	goede	goeden
goede	goede	goede	goeden

§ 66. Van het onzijdige geslacht is geen meervoud. Na de woorden *iets*, *nichts*, *wat*, *hetgeen*, is voor het onzijdige geslacht de sterke tweede naamval gebruikelijk.

§ 67. Bijvoegelijke naamwoorden op *er* of *en* mag men welluidendheidshalve onverbogen laten.

§ 68. Om de verschillende graden der eigenschappen uit te drukken, gebruikt men de bijvoegelijke naamwoorden in verschillende vormen die men *trappen van beteekenis* noemt.

§ 69. Er zijn drie trappen van beteekenis: de *stellende trap* (*positief*), de *vergelijkende trap* (*comparatief*), de *overtreffende trap* (*superlatief*). De laatste beide noemt men ook trappen van *vergelijking*.

§ 70. De positief is het bijvoegelijke naamwoord in zijn oorspronkelijken vorm.

§ 71. De comparatief is drieërlei: van *gelijkheid*, van *minderheid*, van *meerderheid*.

§ 72. De comparatief van gelijkheid is het bijvoegelijke naamwoord, voorafgegaan van *zoo*, *even*, *evenzoo*.

§ 73. De comparatief van minderheid is het bijvoegelijke naamwoord voorafgegaan van *minder*.

§ 74. De comparatief van meerderheid wordt gevormd door den uitgang *er* aan het bijvoegelijke naamwoord toe te voegen.

§ 75. De superlatief is tweeërlei: *volstrekt* of *betrekkelijk*.

§ 76. De volstreekte superlatief is het bijvoegelijke naamwoord voorafgegaan van *zeer*, *heel*, *uitnemend*, enz.

§ 77. Den betrekkelijken superlatief vormt men door achtervoeging van *st*. Gaat het bijvoegelijke naamwoord op *s* of *sch* uit, dan wordt er enkel *t* bijgevoegd.

§ 78. De volgende bijvoegelijke naamwoorden hebben onregelmatige trappen van vergelijking:

*Goed, beter, best; kwaad, erger (kwader), ergst (kwaadst); veel (menig), meer, meest; weinig, minder, minst.*

§ 79. Gaat een bijvoegelijk naamwoord in den positief op *r* of een klinker uit, dan voegt men er in den comparatief van meerderheid *der* achter.

§ 80. Sommige bijvoegelijke naamwoorden zijn door hun beteekenis niet vatbaar voor de trappen van vergelijking. Hiertoe behooren, behalve de stoffelijke bijvoegelijke naamwoorden, eenige samengestelde wier eerste lid elke vergrooting onmogelijk maakt, alsmede de van plaatsnamen afgeleide, en vele als bijvoegelijke naamwoorden gebezigde tegenwoordige deelwoorden.

§ 81. De bijvoegelijke naamwoorden worden in den comparatief en den superlatief verbogen als in den positief.

§ 82. De comparatief kan niet met het lidwoord praedicatief gebruikt worden.

§ 83. Van sommige bijvoegelijke naamwoorden wordt de comparatief van meerderheid en de betrekkelijke superlatief door voorvoeging van *meer* of *meest* gevormd.

§ 84. Wanneer twee eigenschappen van dezelfde zelfstandigheid met elkander vergeleken worden, wordt de hogere graad der eene hoedanigheid altijd door voorvoeging van *meer* uitgedrukt.

§ 85. De comparatief van meerderheid of van minderheid krijgt *dan*, die van gelijkheid *als* na zich.

§ 86. De comparatief drukt het resultaat uit van de vergelijking der eigenschap van twee voorwerpen; de betrekkelijke superlatief dat van de vergelijking der eigenschap van meer dan twee voorwerpen, behalve wanneer de superlatief praedicatief gebruikt wordt.

### *Voornaamwoorden.*

§ 87. Er zijn vijf soorten van voornaamwoorden: *persoonlijke, bezittelijke, aanwijzende, vragende, betrekkelijke.*

§ 88. De voornaamwoorden zijn *zelfstandig*, wanneer zij niet; *bijvoegelijk*, wanneer zij wèl door een zelfstandig naamwoord gevolgd worden.

§ 89. Voornaamwoorden die slechts onbepaalde voorwerpen aanduiden, noemt men *onbepaald*.

§ 90. De persoonlijke voornaamwoorden dienen om den spraakkunstigen persoon aan te duiden. Zij zijn altijd zelfstandig.



§ 91. Men onderscheidt drie personen: den *eersten* persoon of den persoon die spreekt; den *tweeden* persoon of den persoon tot wien men spreekt; den *derden* persoon of den persoon van wien men spreekt. Zij komen in het enkelvoud en meervoud voor. In den eersten en tweeden persoon heeft men geen verschillende woorden voor de verschillende geslachten; in den derden persoon, die als afwezig moet aangemerkt worden, wèl.

§ 92. Tot versterking der uitdrukking voegt men achter het persoonlijke voornaamwoord, even als achter het zelfstandige naamwoord, het bijvoegelijke voornaamwoord *zelf*.

§ 93. De persoonlijke voornaamwoorden zijn: 1ste pers. *ik, wij*; 2de pers. *gij*; 3de pers. *hij, zij, het, zich, elkander*; en de onbepaalde *men, het, iemand, niemand, iets, niets*. Zij stemmen in geslacht en getal overeen met de zelfstandige naamwoorden wier plaats zij vervangen, en worden verbogen als volgt:

	1ste persoon.		2de persoon.
	Enkelvoud.		Enkelvoud.
	ik		(Ontbreekt).
	mijns (mijn, mijner)		
	mij (me)		
	mij (me)		
	Meervoud.		Meervoud.
	wij (we)		gij (ge, jij, je)
	onzer		uwer (uws)
	ons		u (je)
	ons		u (je)
		3de persoon.	
		Enkelvoud.	
	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
	hij	zij (ze)	het
	zijns (zijn, zijner)	harer (haars)	zijner (zijns)
	hem, zich	haar, zich	het (hem), zich
	hem, zich	haar, zich	het, zich
		Meervoud.	
	zij (ze)	zij (ze)	zij (ze)
	hunner (huns)	harer (haars)	hunner (huns)
	hun, zich	haar (ze), zich	hun, zich
	hen (ze), zich	haar (ze), zich	hen (ze), zich

§ 94. *Men* wordt slechts in den eersten naamval enkelvoud gebruikt.

§ 95. *Iemand* en *niemand* komen in alle naamvallen enkelvoud voor, en nemen in den tweeden naamval *s* aan.

§ 96. *Iets* en *niets* worden in den eersten en vierden naamval enkelvoud gebruikt en zijn onveranderlijk.

§ 97. Het persoonlijke voornaamwoord van den tweeden persoon enkelvoud *du*, *dijns* (dijner, diner), *di*, *di*, is niet meer in gebruik. Men bezigt daarvoor den meervoudsvorm.

§ 98. *Jij* en *je* komen in de gemeenzame taal voor. Tot meer personen sprekende bezigt men ook *juijli*, *julli*, *jelvi*, door verbastering ontstaan uit *gijlieden* (2de nv. *ulieder*). In beschaafden stijl spreekt men personen met wie men niet gemeenzaam omgaat, aan met *u*, dat het werkwoord in den derden persoon vereischt. Ook gebruikt men, om personen aan te spreken, een titel met het werkwoord in den derden persoon; bijv.: *Is mijnheer*, (*mevrouw*, *professor*, enz.) *op het concert geweest?* *UE.* en *UEdele* zijn in onbruik geraakt.

§ 99. *Zich* gebruikt men om een *terugkeerende* werking uit te drukken bij de werkwoorden in den wederkeerenden vorm (§ 162). Ter aanduiding eener *wederkeerige* werking (§ 163) gebruikt men in alle personen meervoud *elkander* of *malkander* (elkaâr, malkaâr), waarvan de tweede naamval ook vóór een zelfstandig naamwoord voorkomt.

§ 100. Waar de welluidendheid er door bevorderd wordt, gebruikt men in plaats van *haar* (ook als bezittelijk voornaamwoord) *heer*.

§ 101. *Zelf*, eigenlijk *zelve*, kan onverbogen bij elk geslacht en getal voorkomen, behalve in den tweeden naamval mannelijk en onzijdig enkelvoud. Verbogen, heeft het de volgende vormen:

Mannelijk enkelvoud,	zelve,	zelve,	zelve,	zelve;
Vrouwelijk	"	zelve,	zelve,	zelve,
Onzijdig	"	zelve,	zelve,	zelve;
Meervoud in alle geslachten en naamvallen,	zelve.			

§ 102. Men schrijve *u beider* (*ons aller*, enz.) *vriend*; niet *uw beider*, *onzer aller*, enz.

§ 103. De bezittelijke voornaamwoorden zijn zelfstandig of bijvoegelijk.

§ 104. De zelfstandige bezittelijke voornaamwoorden komen in de plaats van de bezitting en duiden tevens den

bezitter aan; de bijvoegelijke duiden alleen den bezitter aan (§ 5).

§ 105. De zelfstandige worden van de bijvoegelijke gevormd door voorvoeging van het bepalende lidwoord. De bijvoegelijke bezittelijke voornaamwoorden komen, praedicatief gebruikt, ook zonder lidwoord als zelfstandig voor.

§ 106. De bijvoegelijke zijn: *mijn, ons, uw, zijn, haar, hun*. Zij volgen de sterke verbuiging van het bijvoegelijke naamwoord (§ 82), behalve *ons* in den eersten naamval mannelijk enkelvoud (*onze*).

§ 107. De zelfstandige zijn: *de (het) mijne, onze, uwe, zijne, hare, hunne*. Zij hebben in het enkelvoud de zwakke verbuiging van het bijvoegelijke naamwoord (§ 63), in het meervoud die van het zelfstandig gebruikte adjectief (§ 65).

§ 108. Bij het gebruik der bezittelijke voornaamwoorden van den derden persoon, heeft men te letten op het geslacht en het getal van den bezitter (*subjectief* geslacht en getal), en die van de bezitting (*objectief* geslacht en getal). Is de bezitter mannelijk of onzijdig enkelvoud, dan gebruikt men *zijn*; voor het meervoud *hun*; voor het vrouwelijk enkel- en meervoud *haar*.

§ 109. Wanneer een woord bepaald wordt door een voorafgaanden tweeden naamval met een bijvoegelijk bezittelijk voornaamwoord, dan blijft dit bezittelijke voornaamwoord vóór een vrouwelijk substantief onverbogen; b. v. *uw moeders liefde*; daarentegen: *uw vaders arbeid*.

§ 110. De aanwijzende voornaamwoorden (§ 5) zijn: *dese, die, gene, degene (diegene), dezelfde, dezelfde, zulk, zeker, dergelijk, dusdanig, zoodanig*. *Zulk* en *zeker* worden alleen bijvoegelijk, *degene* en *diegene* alleen zelfstandig gebruikt; de overige komen in beide gevallen voor. Zelfstandig gebezigd, schikken zij zich in geslacht en getal, als bijvoegelijk ook in naamval, naar het woord waarop zij betrekking hebben.

§ 111. *Deze* gebruikt de spreker van voorwerpen in zijn nabijheid; *die* van verwijderde voorwerpen. *Gene* heeft als zelfstandig voornaamwoord de beteekenis van *die*; als bijvoegelijk wijst het de *tegenovergestelde zijde* aan.

§ 112. De verbuiging dezer voornaamwoorden is als volgt:

Mannelijk Enk.	Vrouwelijk Enk.	Oorsijfig Enk.		
deze, die	deze, die	dit, dat		
dezes, diens (dies, den)	dezer, dier (dar)	dezes, diens (dies, des)		
dezen, dien	deze(r), die(r)	dit(dezen), dat (dien)		
dezen, dien	deze, die	dit, dat		
Algemeen	deze(n),	dezen,	deze(n)	
Meerv.	die,	dier (der, er),	dien,	die

§ 113. De vorm *dezen* voor den eersten en vierden naamval meervoud, wordt gebezigt als het zelfstandig is.

De tweede naamvalsvormen *dies, des, der, er*, komen nog voor in *desniettemin, deswege, derwijze, er zijn der (er) veel*, enz.

§ 114. *Gene* wordt alleen in den eersten, derden en vierden naamval mannelijk en vrouwelijk gebruikt en verbogen als *deze*.

§ 115. Van de samengestelde *degene, dezelfde, dezelve*, verbuigt men het eerste lid als het bepalende lidwoord, en het tweede als de zwak verbogen bijvoegelijke naamwoorden (§ 63 en 65). Wanneer echter de tweede naamval van *dezelve* door het zelfstandig naamwoord gevolgd wordt, dan is de verbuiging sterk (*dezzelfs, derselver*).

§ 116. *Zulk* wordt in 't enkelvoud meest door het niet-bepalende lidwoord gevolgd en blijft onverbogen. In 't meervoud volgt het de sterke verbuiging der bijvoegelijke naamwoorden (§ 62). Met het bepalende lidwoord verbonden wordt het zelfstandig gebruikt en verbogen als *degene*. (§ 115).

§ 117. De vorm *zulks* is gebruikelijk in den eersten en vierden naamval.

§ 118. *Zeker* en *dergelijk* worden meest met het niet-bepalende lidwoord gebruikt en volgen de verbuiging van 't bijvoegelijke naamwoord (§ 62, 63 en 61, 2).

§ 119. Voor *dusdanig* en *zoodanig* geldt hetzelfde dat van *zulk* gezegd is (§ 116). Men dient hierbij echter op te merken dat zij ook het niet-bepalende lidwoord vóór zich kunnen hebben, in welk geval zij als bijvoegelijke naamwoorden verbogen worden (§ 62, 63 en 61, 2).

§ 120. In plaats van het aanwijzende *degene* gebruikt men ook het persoonlijke *hij, zij*, wanneer er een betrekkelijk voornaamwoord op volgt.

§ 121. De vragende voornaamwoorden zijn *wie, wat, welk, hoedanig, wat voor*. *Wie* en *wat* zijn zelfstandig; *hoedanig* en *wat voor* bijvoegelijk; *welk* zelfstandig en bij-

voegelijk. *Wat* wordt echter bij een uitroeping ook bijvoegelijk gebruikt.

§ 122. *Wie* vraagt onbepaald naar personen; *wat* naar zaken.

Zij worden verbogen als volgt:

Mannelijk. Enkelvoud.	Vrouwelijk. Enkelvoud.	Onzijdig. Enkelvoud.	Algemeen Meervoud.
wie	wie	wat	wie
wiens	wier	wiens (wies, wes)	wier
wien	wie	wat	wien
wien	wie	wat	wie

*Wies, wes* komen nog voor in samenstellingen, als *weshalve*.

§ 123. In plaats van *wat* met een voorzetsel, gebruikt men de bijwoorden *waarvan, waaraan, waarvoor*, enz. Deze bijwoorden kunnen ook van personen gebezigd worden.

§ 124. *Welk* gevolgd van 't niet-bepalende lidwoord, komt in uitroepingen voor, beteekent *hoe groot*, enz., en blijft onverbogen.

§ 125. De tweede naamval van *welk* is niet in gebruik. De drie andere naamvallen zijn:

Mannelijk. Enkelvoud.	Vrouwelijk. Enkelvoud.	Onzijdig. Enkelvoud.	Algemeen Meervoud.
welk, welke	welke	welk	welke
welken	welke	welk (welken)	welken
welken	welke	welk	welke

In het mannelijk enkelvoud eersten naamval vraagt men met *welk* naar de hoedanigheid van den persoon, met *welke* naar den persoon zelf.

§ 126. *Hoedanig* wordt gebruikt en verbogen als *zoodanig* (§ 119). Het krijgt echter nooit het lidwoord vóór zich.

§ 127. *Wat voor* staat vóór een meervoud en vóór enkelvoudige stofnamen; vóór enkelvoudige voorwerpsnamen kan het gevolgd worden door *een*.

§ 128. De betrekkelijke voornaamwoorden verbinden tusschenzinnen met hoofdzinnen en wijzen de betrekking van den tusschenzin tot een woord in den hoofdzin aan. Als zoodanige gebruikt men: *die, welk, dewelke, wie, wat, hetgeen, hoedanig*.

§ 129. *Die* en *dat* worden van personen en zaken gebezigd en verdienen de voorkeur boven *welk* en *wat*, behalve na de aanwijzende voornaamwoorden *die* en *dat*. Van zaken, en dikwijls ook van personen, gebruikt men, als het betrek-

kelijke voornaamwoord van een voorzetsel afhangt, de bijwoorden *waarvan*, *waaraan*, *waarin*, enz.

§ 130. De verbuiging der betrekkelijke voornaamwoorden is als volgt :

Mannelijk. Enkelvoud.	Vrouwelijk. Enkelvoud.	Onzijdig. Enkelvoud.	Algemeen Meervoud.
die	die	dat	die
wiens	wier		wier
wien	die	dat	wien
dien (wien)	die (wie)	dat	die (wie)

Den vierden naamvalsform *wien*, *wie* gebruikt men na een voorzetsel.

Mannelijk. Enkelvoud.	Vrouwelijk. Enkelvoud.	Onzijdig. Enkelvoud.	Algemeen Meervoud.
welke	welke	hetwelk	welke
welks	welker	welks	welker
welken	welke	hetwelk	welken
welken	welke	hetwelk	welke

§ 131. *Dewelke*, zelden gebruikt, verbuigt men als het zwakke adjectief (§ 63), behalve het onzijdig enkelvoud, dat sterk is (§ 62).

§ 132. *Wie* in den eersten naamval, en *wat* in den vierden naamval gebruikt men na *al*, en ook als samen-trekking van het aanwijzende en betrekkelijke voornaamwoord.

§ 133. *Hetgene* beteekent *dat wat* en wordt alleen in den eersten en vierden naamval gebruikt.

§ 134. Het woord waarop het betrekkelijke voornaamwoord betrekking heeft, noemt men zijn *antecedent*, waarmede het in persoon, geslacht en getal overeenstemt.

§ 135. Soms vindt men ook *hoedanig* als betrekkelijk voornaamwoord gebezigd.

### Telwoorden.

§ 136. Er zijn twee soorten van telwoorden: *hoofdtelwoorden* en *rangschikkende telwoorden*. Van beide soorten heeft men *bepaalde* en *algemeene*.

§ 137. De hoofdtelwoorden duiden de hoeveelheid der voorwerpen aan.

§ 138. De rangschikkende telwoorden wijzen de plaats aan die een voorwerp onder een aantal gelijksoortige voorwerpen bekleedt.

§ 139. De *bepaalde hoofdtelwoorden* zijn de namen der hoeveelheden in haar natuurlijke volgorde.

§ 140. *Een* wordt verbogen als het lidwoord *een* (§ 53.) Voorafgegaan van *de*, *mijn*, *die*, enz. volgt het in het enkelvoud de zwakke verbuiging van het bijvoegelijke naamwoord. (§ 63). In het meervoud wordt het alleen zelfstandig gebezigd, en verbogen als het zelfstandig gebruikte bijvoegelijke naamwoord (§ 65).

§ 141. Wordt een hoofdtelwoord zelfstandig gebruikt, dan neemt het naar de regels van het zelfstandige naamwoord den zwakken of sterken meervoudsvorm aan.

§ 142. Wanneer zelfstandige naamwoorden die een maat aanduiden, een bepaald hoofdtelwoord vóór zich hebben, dan kunnen zij in het enkelvoud of in het meervoud staan. In het enkelvoud geven zij de *hoegrootheid der massa*, in het meervoud het *aantal der eenheden* te kennen.

§ 143. Men zegge: *honderd en een soldaten*, *duizend en een arabische nachtvertellingen*; maar *drie en een halve cent*, omdat na *drie* het meervoud *centen* verzwegen is.

§ 144. Als *algemeene hoofdtelwoorden* beschouwt men: *menig*, *weinig*, *veel*, *eenig*, *ettelijke*, *sommige*, *al*, *elk*, *iegeijk*, *ieder*, *geheel*, *half*, *luttel*, *enkel*, *geen*, *beide*. Zij worden, indien zij bijvoegelijk gebruikt worden, als bijvoegelijke naamwoorden verbogen; komen zij als zelfstandig voor, dan verbuigt men ze als het zelfstandige *deze* (§ 112 en 113).

§ 145. De *bepaalde rangschikkende telwoorden* vormt men van de hoofdgetallen, van *twee* tot en met *negentien* door achtervoeging van *de*; de overige door achtervoeging van *ste*. Van *een* vormt men echter *eerste*, van *drie*, *derde*, van *acht*, *achtste*.

§ 146. In plaats van *tweede*, bezigt men *ander* in ten *andere*, *anderhalf*.

§ 147. Zij hebben steeds het lidwoord of een ander bepalend woord vóór zich.

§ 148. *Algemeen rangschikkend* zijn *de laatste*, *de zooveelste*, *de eerste* (= vroegste), *de hoeveelste*, *de andere*.

§ 149. De *rangschikkende telwoorden* worden zoowel zelfstandig als bijvoegelijk gebruikt en verbogen als bijvoegelijke naamwoorden (§ 63 en 65).

§ 150. Tot de telwoorden rekent men ook te behooren:

1. De *herhalingsgetallen*, gevormd door samenvoeging van een hoofdtelwoord met *maal*, *keer*, *werf*, *reis*. Deze woorden blijven in het enkelvoud, behalve na *eenige*, *sommige* en enkele *andere*.

2. De *verdubbelgetallen*, gevormd door samenvoeging van een hoofdtelwoord met *voud*, *voudig* of *vuldig*.

3. De *soortgetallen*, gevormd door samenvoeging van een hoofdtelwoord met *lei* of *hande*.

4. De *verdeelingsgetallen*, gevormd door samenvoeging van een rangschikkend telwoord met *half*.

§ 151. *Veel* en *weinig*, blijven onverbogen wanneer zij een maatbegrip te kennen geven; duiden zij een getalbegrip aan, dan worden zij verbogen.

### *Werkwoorden.*

§ 152. De werkwoorden die enkel het bestaan uitdrukken, zonder of met eenige wijziging, noemt men *zelfstandige* werkwoorden. De overige werkwoorden die, behalve het bestaan, ook een werking of een toestand te kennen geven, zijn *bijvoegelijk*.

§ 153. Een *ongewijzigd* bestaan wordt uitgedrukt door *wezen* of *zijn*; een *gewijzigd* bestaan door *worden* (= aanvankelijk zijn), *blijven* (= voortdurend zijn), *heeten* (= in naam zijn), *schijnen* of *lijken* (= niet zeker zijn).

§ 154. Een bijvoegelijk werkwoord bevat altijd het werkwoord *zijn* in zich met een tegenwoordig deelwoord: *slapen* = *slapende zijn*, *leeren* = *leerende zijn*.

§ 155. De bijvoegelijke werkwoorden onderscheidt men in *overgankelijke* en *niet-overgankelijke* (transitieve en intransitieve).

§ 156. *Overgankelijke* werkwoorden zijn die waarmede, behalve de werkende zelfstandigheid (het onderwerp), nog een de werking ondergaande zelfstandigheid (het voorwerp) onmiddellijk verbonden kan worden; *niet-overgankelijke*, die waarbij dit geen plaats kan hebben.

§ 157. Bij sommige niet-overgankelijke werkwoorden komt echter in eigenaardige uitdrukkingen een voorwerp, dat reeds in het werkwoord begrepen is, als: (bittere) *tranen schreien*, den *dood sterven*, (dik) *ijs vriezen*; ook in figuurlijken zin, als: *weldaden regenen*, *wraak ademen*.

§ 158. De *bijvoegelijke* werkwoorden kunnen in een *bedrijvenden*, *lijdenden*, *onszijdigen*, *wederkeerenden*, *wederkerigen* of *onpersoonlijken* vorm voorkomen.

§ 159. Een werkwoord staat in den bedrijvenden vorm, wanneer er een andere zelfstandigheid dan het onderwerp als lijdend voorwerp bij voorkomt.



§ 160. Een werkwoord staat in den lijdenden vorm, wanneer het onderwerp als lijdend voorkomt. Deze vorm bestaat uit een der tijden van het werkwoord *worden* met het verleden deelwoord van een bijvoegelijk werkwoord.

§ 161. Een werkwoord staat in den onzijdigen vorm, wanneer er geen lijdend voorwerp bij voorkomt.

§ 162. Een werkwoord staat in den wederkeerenden vorm, wanneer de zelfstandigheid die er als onderwerp bij voorkomt, tevens het lijdende voorwerp is, of als toegevoegde bepaling er bij staat. Men verkrijgt dezen vorm door *zich* bij het werkwoord te voegen. Werkwoorden die altijd in dezen vorm voorkomen, noemt men ook wel *echte* wederkerende werkwoorden; de andere *toevallig* wederkerende.

§ 163. Een werkwoord staat in den wederkeerigen vorm, alleen met een meervoudig onderwerp, wanneer er tusschen de verschillende eenheden van dit onderwerp een wederkerige werking plaats heeft. Deze vorm wordt door het woord *elkander* (*malkander*) aangewezen.

§ 164. Een werkwoord staat in den onpersoonlijken vorm, wanneer het geen bepaalden persoon, maar het onbepaalde *het* als onderwerp heeft. Werkwoorden die altijd in dezen vorm voorkomen, noemt men *echte* onpersoonlijke werkwoorden; de andere *onechte*.

§ 165. Naar de vorming onderscheidt men de werkwoorden in:

1. *Stamwoorden*, die of oorspronkelijke werkwoorden zijn, of van zelfstandige of bijvoegelijke naamwoorden gevormd worden.

2. *Werkwoorden van duur en van herhaling* (*frequentatieve* werkwoorden), die door de uitgangen *eren* of *elen* van stamwoorden gevormd worden.

3. *Afgeleide* werkwoorden, die door voor- of achtervoegsels van andere woorden gevormd worden.

4. *Samengestelde* werkwoorden, die ontstaan door de samenvoeging van een zelfstandig of bijvoegelijk naamwoord, of een bijwoord met een werkwoord.

§ 166. De samengestelde werkwoorden zijn *onscheidbaar* of *scheidbaar*.

§ 167. Onscheidbaar zijn die waarvan de samenstellende deelen ongescheiden blijven in het gebruik. Zij hebben, voor zoover zij niet met een zelfstandig naamwoord samengesteld zijn, den klemtoon op het zakelijke deel (wortel) des werkwoords.

§ 168. Scheidbaar zijn de werkwoorden wier samenstellende deelen in het gebruik gescheiden kunnen worden. Zij hebben den klemtoon op het eerste lid der samenstelling.

§ 169. Sommige samengestelde werkwoorden zijn scheidbaar of onscheidbaar naar de beteekenis waarin zij voorkomen. In het eerste geval hebben zij den klemtoon op het eerste, in het andere op het tweede lid der samenstelling.

§ 170. Naar de *vormverandering* (*vervoeging*) die de werkwoorden ondergaan, onderscheidt men ze in *regelmatige* en *onregelmatige*.

§ 171. *Regelmatige* zijn die waarvan de vormverandering naar vaste regels geschiedt. Zij zijn *gelijkvloeiend* (*zwak*) of *ongelijkvloeiend* (*sterk*).

§ 172. Bij de zwakke werkwoorden hebben de veranderingen alleen vóór of na den wortel plaats; bij de sterke ook in den wortel.

§ 173. De *wortel* of het *zakelijke deel* van een werkwoord is hetgeen er overblijft als men het ontdoet van den uitgang *en* (*n*). De *stam* is de wortel ontdaan van alle voor- en achtervoegsels.

§ 174. *Onregelmatige* werkwoorden wijken af van de regels die men bij de regelmatige te volgen heeft. Hieronder brengt men ook de *gebrekkige* (*defectieve*) werkwoorden, die een vorm of eenige vormen der regelmatige werkwoorden missen.

§ 175. Bij de vervoeging der werkwoorden heeft men te letten op *wijzen*, *tijden*, *personen* en *getallen*.

§ 176. De *wijzen* zijn de vormveranderingen die de werkwoorden ondergaan met betrekking tot de wijze van voorstelling der werking. Er zijn er vijf.

§ 177. De *onbepaalde wijs* (*infinitief*) dient om de werking als algemeen voor te stellen, zonder aanwijzing van persoon. Hierom wordt zij ook *onpersoonlijke* wijs genoemd.

§ 178. Tot den infinitief brengt men ook de *deelwoorden*, aldus genoemd omdat zij, behalve het karakter en de beteekenis van het werkwoord waarvan zij de regeering behouden, ook den aard van het bijvoegelijke naamwoord bezitten. Zij zijn *tegenwoordig* (*bedrijvend*) of *verleden* (*lijdend*).

§ 179. De *aantoonende wijs* (*indicatief*) wordt gebruikt wanneer de werking als stellig wordt voorgesteld.

§ 180. De *voorwaardelijke wijs (conditionalis)* stelt de werking voor als afhankende van een voorwaarde.

§ 181. De *gebiedende wijs (imperatief)* stelt de werking voor als het gevolg van een bevel, verzoek, waarschuwing, bede, of vermaning.

§ 182. De *aanvoegende wijs (subjunctief of conjunctief)* komt voor in afhankelijke zinnen, wanneer de beteekenis van den hoofdzin de werking, in den afhankelijken zin uitgedrukt, twijfelachtig maakt.

§ 183. In de laatste vier wijzen, *persoonlijke* wijzen genaamd, worden ook persoon en getal aangewezen. De aantoonende en voorwaardelijke wijs alleen komen ook in vragen voor.

§ 184. De *tijden* zijn de vormveranderingen die de werkwoorden ondergaan om aan te duiden, in welk gedeelte van de tijdruimte de werking plaats heeft.

§ 185. Er zijn drie hoofdtijden: de *tegenwoordige, verledene* en *toekomende*. Daar echter verleden en toekomst als oneindig moeten gedacht worden, heeft men voor de werkwoorden de volgende zes tijdvormen aangenomen, waarvan er drie *volstrekt* en drie *betrekkelijk* zijn.

§ 186. De *tegenwoordige tijd* duidt aan dat de werking oogenblikkelijk, bij voortdoring, of gewoonlijk plaats heeft.

§ 187. De *betrekkelijk tegenwoordige tijd* stelt een verleden werking voor als tegenwoordig met betrekking tot een verleden tijd.

§ 188. De *verleden tijd* geeft te kennen dat een werking geheel voltooid is, zonder bepaling van tijd.

§ 189. De *betrekkelijk verleden tijd* stelt een verleden werking voor als voltooid met betrekking tot een verleden tijd.

§ 190. De *toekomende tijd* duidt aan dat een werking nog geschieden moet.

§ 191. De *betrekkelijk toekomende tijd* stelt een toekomstige werking voor als voltooid met betrekking tot een toekomenden tijd.

§ 192. De onbepaalde wijs heeft alleen de drie volstrekte tijden; de aantoonende wijs heeft ze alle; de voorwaardelijke wijs twee (tegenwoordig en verleden); de gebiedende wijs een (tegenwoordig); de aanvoegende wijs vier (volstrekt en betrekkelijk tegenwoordig en verleden).

§ 193. Alleen in de tegenwoordige tijden geschiedt de voorstelling door vormverandering van 't werkwoord zelf,

behalve in de voorwaardelijke wijs. Daarom heeten deze tijden *enkelvoudige* tijden. De verleden en toekomstige tijden en de tijden der voorwaardelijke wijs vormt men met behulp van andere werkwoorden, die men *hulpwerkwoorden* noemt, en het verleden deelwoord, of de onbepaalde wijs van 't werkwoord. Deze tijden zijn de *samengestelde* tijden.

§ 194. De *personen* zijn de vormveranderingen die de werkwoorden ondergaan om aan te duiden of het onderwerp van den eersten, tweeden of derden persoon is.

§ 195. Evenals bij de persoonlijke voornaamwoorden de tweede persoon enkelvoud ontbreekt, zoo missen ook de werkwoorden dien persoonsvorm. De gebiedende wijs maakt hierop een uitzondering (§ 216). Is het onderwerp een zelfstandig naamwoord dan staat het werkwoord in den derden persoon.

§ 196. Heeft een werkwoord twee of meer onderwerpen van verschillende personen dan staat het werkwoord in het meervoud, en wel in den eersten persoon, als één der onderwerpen tot dezen persoon behoort; anders in den tweeden persoon.

§ 197. De *getallen* zijn de vormveranderingen die de werkwoorden ondergaan om aan te duiden of het onderwerp enkel- of meervoud is.

§ 198. Als *hulpwerkwoorden* gebruikt men *hebben*, *zijn*, *worden* en *zullen*.

§ 199. Een werkwoord *vervoegen* is, het in al zijn vormveranderingen met betrekking tot wijs, tijd, persoon en getal voorstellen.

§ 200. De regels voor de vervoeging betreffen alleen de enkelvoudige tijden: de volgende zijn de voornaamste.

§ 201. De tegenwoordige tijd der onbepaalde wijs is de grondvorm van 't werkwoord.

§ 202. Het tegenwoordig deelwoord vormt men van den tegenwoordigen tijd der onbepaalde wijs door achtervoeging van *d*.

§ 203. Het verleden deelwoord wordt gevormd van den wortel van 't werkwoord, door voorvoeging van *ge* en achtervoeging van *d* of *t* (zwakke vervoeging), of *en* (sterke vervoeging), bij de laatste meest met verandering van wortelklank.

§ 204. Alleen wanneer de wortel op een scherpen medeklinker (*f, ch, k, p, s*) eindigt, wordt *t*, met andere uitgangen *d* toegevoegd, behalve wanneer de wortel zelf op *d* of *t* eindigt, in welk geval er geen achtervoeging plaats heeft. Uitgezonderd *gewoest*.

§ 205. Het voorvoegsel *ge* blijft weg bij werkwoorden die reeds! onscheidbaar met een voorvoegsel zijn verbonden, uitgezonderd de werkwoorden met *van* samengesteld.

§ 206. Bij scheidbaar samengestelde werkwoorden komt *ge* tusschen de beide leden der samenstelling.

§ 207. De tegenwoordige tijd der aantoonende wijs is de wortel van het werkwoord, waarbij men voegt als persoonsuitgangen in den eersten persoon enkelvoud *e*, (welke *e* echter doorgaans wegblijft), derden persoon enkelvoud en tweeden persoon meervoud *t*, (behalve wanneer de wortel op *t* eindigt), eersten en derden persoon meervoud *en*.

§ 208. De tegenwoordige tijd der aanvoegende wijs is insgelijks de wortel van het werkwoord met 'de persoonsuitgangen *e*, *e*, *en*, *et*, *en*.

§ 209. Den betrekkelijk tegenwoordigen tijd der aantoonende wijs der zwakke werkwoorden vormt men van den wortel, door achtervoeging van *de* of *te* (den laatsten uitgang als de wortel op *f*, *ch*, *k*, *p*, *s*, *t* eindigt); van de sterke werkwoorden wordt hij gevormd door verandering van den wortelklank. Als persoonsuitgangen heeft men in beide gevallen alleen voor 't meervoud *n* of *en*, *t*, *n* of *en*.

§ 210. De betrekkelijk tegenwoordige tijd der aanvoegende wijs is bij de zwakke werkwoorden gelijk aan dien der aantoonende wijs, behalve de tweede persoon meervoud, die als persoonsuitgang *et* heeft; bij de sterke werkwoorden voegt men achter den wortel met gewijzigde vocaal, als persoonsuitgangen *e*, *e*, *en*, *et*, *en*.

§ 211. De verleden en de betrekkelijk verleden tijd der aantoonende en der aanvoegende wijs zijn de tegenwoordige en de betrekkelijk tegenwoordige tijd van dezelfde wijzen van het hulpwerkwoord *hebben* of *zijn* met het verleden deelwoord.

§ 212. *Hebben* wordt gebruikt bij de transitieve werkwoorden, en bij de intransitieve werkwoorden wier beteekenis meer een voltooid handeling dan een lijdenden toestand te kennen geeft, behalve in den lijdenden vorm. *Volgen*, *vergeten*, *beginnen*, *voorbijgaan* en eenige andere transitieve werkwoorden hebben ook soms *zijn*.

§ 213. *Zijn* gebruikt men bij de werkwoorden in den lijdenden vorm, en bij de intransitieve werkwoorden wier beteekenis meer een lijdenden toestand te kennen geeft dan een voltooid handeling.

§ 214. De toekomstige en de betrekkelijk toekomstige

tijd worden gevormd van den tegenwoordigen tijd van 't werkwoord *zullen* met den tegenwoordigen of den verleden tijd van den infinitief des werkwoords.

§ 215. De tegenwoordige en de verleden tijd der voorwaardelijke wijs worden gevormd van den betrekkelijk tegenwoordigen tijd van 't werkwoord *zullen* met den tegenwoordigen of den verleden tijd van den infinitief des werkwoords.

§ 216. De gebiedende wijs is voor 't enkelvoud de wortel des werkwoords, waaraan men voor 't meervoud een *t* toevoegt, uitgezonderd wanneer de wortel reeds op *t* uitgaat.

§ 217. Als voorbeelden van vervoeging dienen de volgende werkwoorden.

### A. Hulpwerkwoorden.

#### Onbepaalde wijs.

Teg. tijd.	hebben, zijn, worden.
Verl. tijd.	gehad hebben, geweest zijn, geworden zijn.
Toek. tijd.	zullen hebben, zullen zijn, zullen worden.
Tegenw. deelwoord.	hebbende, zijnde, wordende.
Verleden "	gehad, geweest, geworden.

#### Aantoonende wijs.

Tegenw. tijd.		Betrekkelijk tegenw. tijd.	
ik heb,	ben,	word.	ik had, was, werd.
hij heeft,	is,	wordt.	hij had, was, werd.
wij hebben,	zijn,	worden.	wij hadden, waren, werden.
gij hebt,	zijt,	wordt.	gij hadt, waart, werdt.
zij hebben,	zijn,	worden.	zij hadden, waren, werden.

#### Verleden tijd.

ik heb gehad, ben geweest, ben geworden.

#### Betr. verleden tijd.

ik had gehad, was geweest, was geworden.

#### Toekomende tijd.

ik zal hebben,	zijn,	worden.	gij zult hebben,	zijn,	worden.
hij zal hebben,	zijn,	worden.	zij zullen hebben,	zijn,	worden.
wij zullen hebben,	zijn,	worden.			

#### Betr. toekomende tijd.

ik zal gehad hebben, geweest zijn, geworden zijn.

#### Voorwaardelijke wijs.

#### Tegenwoordige tijd.

ik zou (zoude) hebben,	zijn,	worden.	wij zouden hebben,	zijn,	worden.
hij zou (zoude) hebben,	zijn,	worden.	gij zoudt hebben,	zijn,	worden.
			zij zouden hebben,	zijn,	worden.

## Verleden tijd.

ik sou (sonde) gehad hebben, geweest zijn, geworden zijn.

## Gebiedende wijs.

heb,	wees (zij),	word.
hebt,	weest (zijt),	wordt.

## Aanvoegende wijs.

Tegenw. tijd.		Betr. tegenw. tijd.	
ik hebbe,	zij, worde.	ik hadde,	ware, wierde (werde).
hij hebbe,	zij, worde.	hij hadde,	ware, wierde (werde).
wij hebben,	zijn, worden.	wij hadden,	waren, wierden (werden).
gij hebbet,	zijt, wordet.	gij haddet,	waret, wierdet (werdet).
zij hebben,	zijn, worden.	zij hadden,	waren, wierden (werden).

## Verleden tijd.

ik hebbe gehad, zij geweest, zij geworden.

## Betr. verleden tijd.

ik hadde gehad, ware geweest, ware geworden.

B. Zwakke vervoeging. (Hiervan worden alleen de enkelvoudige tijden gegeven).

## a. Bedrijvende vorm.

## Onbepaalde wijs.

Tegenw. tijd.	leeren, maken.
Tegenw. deelwoord.	leerende, makende.
Verleden deelwoord.	geleerd, gemaakt.

## Aantoonende wijs.

Tegenw. tijd.		Betr. tegenw. tijd.	
ik leer,	maak.	ik leerde,	maakte.
hij leert,	maakt.	hij leerde,	maakte.
wij leeren,	maken.	wij leerden,	maakten.
gij leert,	maakt.	gij leerdet,	maaktet.
zij leeren,	maken.	zij leerden,	maakten.

## Gebiedende wijs.

leer', maak. leert, maakt.

## Aanvoegende wijs.

Tegenw. tijd.		Betr. tegenw. tijd.	
ik leere,	make.	ik leerde,	maakte.
hij leere,	make.	hij leerde,	maakte.
wij leeren,	maken.	wij leerden,	maakten.
gij leeret,	maket.	gij leerdet,	maaktet.
zij leeren,	maken.	zij leerden,	maakten.

## b. Lijdende vorm.

Voor dezen vorm heeft men alleen achter de verschillende vormen van *worden* het verleden deelwoord te plaatsen;

b. v. gelegd, gestraft worden, ik word gelegd, hij werd gestraft, wij zijn gestraft geworden, gij zult beloond geworden zijn, enz.

c. Onzijdige vorm.

Deze vorm is in de enkelvoudige tijden geheel gelijk aan den bedrijvenden vorm. Alleen komt in de samengestelde tijden soms het hulpwerkwoord *zijn* in plaats van *hebben*, b. v. reizen, gereisd zijn, zullen reizen, reizende, gereisd, ik reis, hij reisde, wij zijn gereisd, gij waart gereisd, zij zullen reizen, enz. (§ 212 en 213).

d. Wederkeerende vorm.

	Onbepaalde wijs.
Teg. tijd. zich schamen.	Tegenw. deelw. zich schamende. Verl. deelw. zich geschaamd.

Aantoonende wijs.

	Tegenw. tijd.	Betr. tegenw. tijd.
ik schaam mij.		ik schaamde mij.
hij schaamt zich.		
wij schamen ons.		
gij schaamt u.		
zij schamen zich.		

	Gebiedende wijs.
schaam u.	schaamt u.

Aanvoegende wijs.

	Tegenw. tijd.	Betr. tegenw. tijd.
ik schame mij.		ik schaamde mij.

e. Wederkeerige vorm.

	Onbepaalde wijs.
Teg. tijd. elkander beminnen.	Teg. deelw. elkander beminnende. Verl. deelw. elkander bemind.

Aantoonende wijs.

	Teg. tijd.	Betr. teg. tijd.
wij beminnen elkander.		wij beminden elkander.
gij bemint elkander.		
zij beminnen elkander.		

Gebiedende wijs.

Bemint elkander.

Aanvoegende wijs.

	Tegenw. tijd.	Betr. tegenw. tijd.
wij beminnen elkander.		wij beminden elkander.



## f. Onpersoonlijke vorm:

	Onbepaalde wijs.	
Tegenw. tijd. waaien.	Tegenw. deelw. waaiende.	
	Verl. deelw. gewaaid.	
	Aantoonende wijs.	
Tegenw. tijd.	Betr. tegenw. tijd.	
het waait.	het waaide.	
	Aanvoegende wijs.	
Tegenw. tijd.	Betr. tegenw. tijd.	
het waaie.	het waaide.	

§ 218. Bij de werkwoorden der sterke vervoeging verandert doorgaans de wortelklinker van het werkwoord in den betrekkelijk tegenwoordigen tijd en in het verleden deelwoord. Naar deze vocaalverwisseling verdeelt men de sterke werkwoorden in tien klassen.

I. De volgende werkwoorden die in den tegenwoordigen tijd der onbepaalde wijs *i* of scherp korte *e* in den wortel hebben, veranderen die wortelklinkers in den betrekkelijk tegenwoordigen tijd en in het verleden deelwoord in gesloten *o*: *binden*, *blinken*, *dingen*, *dringen*, *drinken*, *dwingen*, (be)ginnen, *glimmen*, *klimmen*, *klinken*, *krimpen*, *schrikken* (R<sup>1</sup>)) (ver)slinden, *slinken*, *spinnen*, *springen*, *stinken*, *vinden*, *winden*, *winnen*, *wringen*, *zingen*, *zinken*, (ver)zinnen, *zwinden*; *bergen*, *delven*, *gelden*, *kerven* (R), *melken* (R), *schelden*, *schenden*, *schenken*, *smelten*, *zenden*, *zwelgen*, *zwellen* (R), *zwenmen*.

De werkwoorden *bederven*, *helpen*, *sterven*, *werpen*, *werpen*, *zwerfen*, hebben in den betrekkelijk tegenwoordigen *ie* in plaats van *o*.

II. De lange *e* van den tegenwoordigen tijd der onbepaalde wijs verandert in den betr. tegenw. tijd enkelvoud in een korte *a*, meervoud in een lange *a*; in 't verleden deelwoord in een lange *o*: *bevelen*, *breken*, *komen* (oudtijds kwemen), *nemen*, *spreken*, *steken*, *stelen*, *wreken*.

*Scheren*, *treffen*, *bersten*, hebben in den betr. tegenw. tijd *o* in plaats van *a*.

III. De *i* of de lange *e* van den tegenw. tijd der onbepaalde wijs verandert in den betr. tegenw. tijd als onder II, in 't verl. deelw. in lange *e*: *bidden*, *liggen*, *zien*, *zitten*, *eten*, (ver)geten, *geven*, *lezen*, *meten*, *genezen*, *treden*, *vre-*

<sup>1</sup>) (R) beteekent dat deze werkwoorden ook zwak vervoegd worden.

*ten, wezen.* Het deelwoord *gewezen* komt alleen als bijvoegelijk naamwoord voor.

IV. De *ij* van den tegenw. tijd der onbepaalde wijs verandert in den betr. tegenw. tijd, enkelvoud in een scherpe *ee*, meervoud, alsmede in 't verleden deelwoord, in een zachtlange *e*.

*Blijten, blijken, blijven, dijgen, drijven, (ver)dwijnen, glijden, grijnen (R), grijpen, hijgen (R), hijschen (R), kijken, kijven, knijpen, krijgen, krijschen (R), krijten, kwijten, lijden, lijken, mijden, nijgen, nijpen, prijzen, rijden, rijgen, rijten, rijven, schijnen, schrijden, slijpen, slijten, smijten, snijden, spijten, splijten, stijgen, stijven (R), strijden, strijken, hijgen, (R), wijken, wijten, wrijven, zijgen, zwijgen, (be)zwijmen (R).*

V. De *ie, ui (u)* van den tegenw. tijd der onbepaalde wijs verandert in den betr. tegenw. tijd, enkelv. in een scherplange *oo*, in 't meervoud en het verleden deelwoord in een zachtlange *o*.

*Bieden, (be)driegen, (ver)drieten, gieten, kiezen, klieven (R), (ver)liezen (z verandert na o in r), (ge)nieten, schieten, tijgen (tiegen), vlieden, vliegen, vlieten, vriezen, zieden (R), buigen, druipen, duiken, fluiten, kluiven, kruien (R), kruipen, luiken, pluizen (R), schuiven, schuilen (R), sluiken, sluispen, sluiten, snuiven, snuiten, spruiten, spuiten, stuiven, zuigen, zuipen, ruiken (rieken), spugen (spuwen R).*

VI. De tegenwoordige tijd der onbepaalde wijs en het verl. deelwoord behouden *a*, de betr. tegenw. tijd heeft *oe*.

*Dragen, graven, jagen (R), lachen (R), laden (R), malen (R), varen, vragen (R), waaien (R).*

*Scheppen (R), wasschen en wassen* hebben in den betr. tegenwoordigen tijd *ie*, in 't verleden deelwoord *a*.

VII. De tegenwoordige tijd der onbepaalde wijs en het verleden deelwoord hebben korte *a* of *ou*, de betrekkelijk tegenw. tijd *ie* of *i*.

*Hangen, vallen, vangen; houden.*

Van *bannen, spannen, spouwen, vouwen, zouten* is de betrekkelijk tegenw. tijd zwak.

VIII. De tegenw. tijd der onbep. wijs en het verl. deelw. hebben lange *a*; de betr. tegenw. tijd *ie*.

*Blazen, laten, raden, slapen, braden (R).*

IX. De tegenw. tijd der onbep. wijs en het verleden deelwoord hebben *oo (ou)*; de betr. tegenw. tijd *ie*.

**Loopen, stooten, houwen.**

X. De tegenw. tijd der onbep. wijs en het verleden deelwoord hebben scherplange *ee* of *ei*; de betr. tegenw. tijd is zwak.

**Heeten, scheiden.**

Afwijkende van deze vervoegingen heeft men nog: *bewegen* (*bewoog, bewogen*), *weven* (*weefde, geweven*), *heffen* (*kief, geheven*), *zweren* (*zwoer, gezworen*), *roepen* (*riep, geroepen*).

§ 219. Onregelmatig zijn in het nederlandsch alleen de volgende werkwoorden: *brengen, denken, dinken, zoeken, werken* (R), *koopen, weten, durven, moeten, kunnen, zullen, mogen, zijn, doen, willen, hebben, gaan, plegen* (R).

Van *moeten* en *zullen*, ontbreekt het verleden deelwoord; dat van *kunnen* is niet in gebruik.

§ 220. De werkwoorden komen in getal overeen met het onderwerp.

§ 221. Heeft een werkwoord een enkelvoudig verzamelwoord als onderwerp, dan staat het in het enkelvoud of in het meervoud, naarmate men de verzameling als massa, als eenheid, of wel de samenstellende deelen ieder op zich zelf beschouwt.

§ 222. Het zelfstandige werkwoord staat met het enkelvoudige onderwerp *het, dit, dat*, in het meervoud wanneer er een meervoudig gezegde op volgt.

§ 223. Twee enkelvoudige onderwerpen verbonden door *en*, vereischen het werkwoord in het meervoud. Wanneer zij als het ware bij elkander behooren, kan het werkwoord ook in 't enkelvoud staan.

§ 224. Zijn twee enkelvoudige onderwerpen door *of* of *noch* verbonden, dan staat het werkwoord in het enkelvoud, wanneer de werking slechts door één der onderwerpen kan verricht worden; in het meervoud, wanneer zij klaarblijkelijk op beide onderwerpen betrekking heeft. Zijn de onderwerpen van verschillende personen, dan is het meervoud gebruikelijk (§ 196).

§ 225. Door *beheersching* of *regeering* der werkwoorden verstaat men den invloed dien de werkwoorden op de naamvallen van de naamwoorden uitoefenen.

§ 226. Bij de zelfstandige werkwoorden staan twee eerste naamvallen, een als onderwerp, een als gezegde.

§ 227. De tweede naamval wordt geregeerd door de

werkwoorden: *gedenken*, *zich bekommeren*, *zich erbarmen*, *zich ontfermen*, *zich aantrekken*, *zich herinneren*. Bij *gedenken* komt ook de vierde naamval voor met of zonder het voorzetsel *aan*; bij de drie volgende werkwoorden kan de tweede naamval vervangen worden door den vierden met het voorzetsel *over*; bij de laatste beide gebruikt men ook den vierden naamval.

§ 228. Den derden naamval regeren de overgankelijke werkwoorden, die behalve het lijdende voorwerp nog een persoon (of zaak) bij zich vereischen te wiens behoefte of nadeele de handeling geschiedt. Bij de onovergankelijke werkwoorden staat de persoon of zaak die als doel der handeling voorkomt, in den derden naamval.

Meesttijds kan men den derden naamval vervangen door den vierden met het voorzetsel *aan* of *voor*. Omgekeerd gebruikt men in het algemeen den derden naamval bij de werkwoorden die ook den vierden met het voorzetsel *aan* of *voor* (in den zin van *ten behoeve van*, enz.) kunnen na zich hebben.

§ 229. Heeft een werkwoord een derden en een vierden naamval zonder voorzetsel bij zich, dan staat de derde naamval vóór den vierden, wanneer de laatste door een zelfstandig naamwoord uitgedrukt is. Is de vierde naamval een voor-naamwoord, dan staat deze vóór den derden.

§ 230. Den vierden naamval vereischen de overgankelijke werkwoorden in den bedrijvenden vorm voor den persoon of de zaak die als de werking ondergaande voorkomen. Wordt de bedrijvende vorm in den lijdenden veranderd, dan gaat deze vierde naamval over in den eersten. De werkwoorden *noemen*, *heeten*, *maken*, *vinden* kunnen in den bedrijvenden vorm twee vierde naamvallen bij zich hebben; in den lijdenden vorm hebben zij twee eerste naamvallen.

§ 231. Een werkwoord in een persoonlijke wijs (§ 183) kan een werkwoord in de onbepaalde wijs na zich eischen zonder of met het voorzetsel *te*.

§ 232. *Te* blijft weg na de werkwoorden *mogen*, *kunnen*, *moeten*, *willen*, *durven*, *hebben* (= kunnen, b. v. gij hebt goed praten), *zullen*, *blijven*, *gaan*, *komen*, *loopen*, *zijn* (= uitgegaan zijn), *doen*, *laten*, *leeren*, *helpen*, *heeten* (= bevelen), *sien*, *hooren*, *voelen*, *vinden*.

Van de meeste dezer werkwoorden wordt het verleden

deelwoord gevolgd van een onbepaalde wijs niet gebruikt, maar vervangen door de onbepaalde wijs van het werkwoord.

§ 233. Wanneer de onbepaalde wijs van een overgangelijk werkwoord zonder *te* staat achter een ander overgangelijk werkwoord, dan kan de onbepaalde wijs een bedrijvende of een lijdende beteekenis hebben. B. v. *ik zie de kippen eten*, kan zijn: *ik zie dat de kippen eten*, of *dat de kippen gegeten worden*.

§ 234. Wanneer de onbepaalde wijs voorkomt als het doel van het voorafgaande woord ('t zij naamwoord of werkwoord), dan krijgt zij *om te* voor zich. In andere gevallen gebruikt men alleen *te*.

§ 235. Een werkwoord in de onbepaalde wijs kan als onderwerp der rede voorkomen. Staat de onbepaalde wijs aan het begin des zins, dan heeft zij zelden *te* vóór zich; in het midden of aan het einde van den zin is *te* doorgaans gebruikelijk.

§ 236. Wil men een verleden of een toekomstige handeling recht levendig voorstellen, dan plaatst men ze in den tegenwoordigen tijd.

Een verleden handeling kan als waarschijnlijk voorgesteld worden in den betrekkelijk toekomstigen tijd.

§ 237. In afhankelijke zinnen moeten tijden van dezelfde soort als in de hoofdzinnen gebruikt worden. Staat b. v. in den hoofdzin een betrekkelijke tijd, dan moet het werkwoord in den afhankelijken zin ook in een betrekkelijken tijd staan.

§ 238. Wat het gebruik van de aanvoegende wijs betreft, dit is in het nederlandsch zeer beperkt. Men gebruike ze alleen wanneer de zin van het werkwoord twijfelachtig of onzeker is.

In het spreken behoort de aanvoegende wijs steeds vermeden te worden.

§ 239. De gebiedende wijs wordt ook korthedshalve gebezigd in onderstellende zinnen, ter vermijding van *indien* of *gesteld dat*.

§ 240. Den eersten en derden persoon der gebiedende wijs vormt men met het werkwoord *laten*: *laat ik* of *laat mij lezen*; *laat hij* of *laat hem schrijven*; *laten wij* of *laat ons werken*, *laten zij* of *laat hen zorgen*. Wanneer men den vorm met den eersten naamval gebruikt, dan is het een zachte aansporing of vermaning van den sprekenden persoon aan zich zelf of aan een afwezige. De vorm met den verbogen

naamval is meer een verzoek of bevel aan den aangesproken persoon. Het is echter hoofdzakelijk de toon waarop gesproken wordt, die aan de gebiedende wijs haar eigenaardige beteekenis geeft.

### *Bijwoorden.*

§ 241. Men onderscheidt de bijwoorden in de volgende soorten :

1. Bijwoorden van *hoedanigheid*, die de wijze te kennen geven waarop de werking geschiedt, of de hoedanigheid van het voortbrengsel der werking.

2. Bijwoorden van *hoegrootheid*, die de mate of den graad der werking of der hoedanigheid uitdrukken.

3. Bijwoorden van *omstandigheid*, die toevallige omstandigheden der werking aanduiden.

4. Bijwoorden van *plaats*, die de richting van een beweging, of de plaats van een rust te kennen geven. Veel bijwoorden van deze soort komen ook, maar dan steeds gevolgd van een zelfstandig naamwoord, als voorzetsels voor.

5. Bijwoorden van *tijd*, die den tijd, den duur of de herhaling der werking te kennen geven.

6. Bijwoorden der *modaliteit*, die de betrekking tusschen onderwerp en gezegde uitdrukken. Deze betrekking kan zijn: *bevestigend (affirmatief)*, *ontkennend (negatief)*, *wenschend (optatief)*, *mogelijk (potentiaal)*, *vragend (interrogatief)*.

7. Bijwoorden van het *zinsverband*, ook *voegwoordelijke* bijwoorden genaamd, die twee zinnen met elkander verbinden en tevens de betrekking tusschen die zinnen aanduiden.

§ 242. Sommige bijwoorden behooren nu eens tot deze, dan tot gene soort. Over het algemeen bepaalt de beteekenis waarin zij voorkomen, de soort waartoe zij behooren.

§ 243. Twee of meer woorden, die de kracht van een bijwoord bezitten, noemt men *bijwoordelijke uitdrukking*.

§ 244. De bijwoorden zijn onveranderlijk. Sommige bijwoorden echter die een betrekkelijk begrip uitdrukken, zoo als die van hoedanigheid, sommige van hoegrootheid, van plaats en van tijd, zijn vatbaar voor de trappen van vergelijking, die gevormd worden volgens dezelfde regels als bij de bijvoegelijke naamwoorden (§ 69 e. v.). Onregelmatig zijn: *wel (beter, best)*, *gaarne (liever, liefst)*, *veel (meer, meest)*.

§ 245. Het bijwoord moet in den zin altijd zoodanig

geplaatst worden, dat duidelijk blijkt welk woord er door bepaald wordt.

### Voorzetsels.

§ 246. De voorzetsels regeeren den vierden naamval. In sommige uitdrukkingen uit vroeger tijd, in de heden-daagsche taal behouden, komen zij echter ook met den tweeden of derden naamval voor.

§ 247. Wanneer het voorzetsel *te* gevolgd wordt door een zelfstandig naamwoord voorafgegaan van een bepalend woord (lidwoord, bijvoegelijk naamwoord of voornaamwoord), dan regeert het den derden naamval.

Met het bepalende lidwoord wordt *te* samengetrokken tot *ten*, *ter*. Vóór een substantief voorafgegaan van een tweeden naamval (§ 51, 7) of een bijvoegelijk voornaamwoord gebruikt men alleen *te*.

§ 248. De voorzetsels staan vóór het woord dat zij beheerschen: vandaar hun naam. *Halve* en *wege* echter staan er achter.

§ 249. Uitdrukkingen bestaande uit een voorzetsel, een zelfstandig naamwoord en het voorzetsel *van*, de kracht van voorzetsels hebbende, worden *voorzetsellijke uitdrukkingen* genoemd.

§ 250. Het gebruik van *van af* behoort vermeden te worden.

### Voegwoorden.

§ 251. De voegwoorden worden onderscheiden in *nevenschikkende* en *onderschikkende*.

§ 252. *Nevenschikkende* voegwoorden verbinden enkele woorden of gelijkgeordende zinnen.

§ 253. *Onderschikkende* voegwoorden verbinden een afhankelijken zin met een anderen zin.

§ 254. De nevenschikkende voegwoorden worden weder onderscheiden in *aaneenschakelende* en *tegenstelling aanwijzende*.

§ 255. De onderschikkende voegwoorden worden onderscheiden in *redengevende*, *voorwaardelijke*, *toestemmende*, *gevolgtrekking aanwijzende*, *tijd* en *plaats bepalende*, *vergelijkende* en *grammatisch verbindende*.

§ 256. Het is verkeerd een woord dat als voegwoord gebruikt wordt, nog door een ander voegwoord te laten volgen, b. v. *hoe of*, *schoon dat*. Voorzetsels en bijwoorden

kunnen echter door toevoeging van *dat* tot voegwoorden gemaakt worden.

§ 257. Sommige voegwoorden behooren nu eens tot deze, dan tot gene soort. De zin waarin zij voorkomen bepaalt over het algemeen de soort waartoe zij behooren.

### *Tusschenwerpsels.*

§ 258. De *eigenlijke* tusschenwerpsels zijn geen woorden, maar op zich zelf staande uitdrukkingen van gewaarwordingen, of nabootsingen van klanken. Men kan ze onderscheiden in :

1. *gevoelsklanken*, die *smart*, *beklag*, *vreugde*, *verwondering*, *wensch*, *afkeer*, enz. te kennen geven.

2. *klanken*, die eenig *verlangen* te kennen geven, zooals *om te roepen*, *aan te sporen*, enz.

3. *klanknabootsingen* (*onomatopeeën*), dat zijn nabootsingen van geluiden van dieren, van muziekinstrumenten, alsmede van de zoodanige die bij het botsen, barsten, enz. van lichamen ontstaan.

§ 259. De gebiedende wijs van werkwoorden, bijwoorden (waarbij doorgaans het werkwoord verzwegen is), ja zelfs geheele zinnen kunnen als *oneigenlijke* tusschenwerpsels gebruikt worden.

§ 260. Ofschoon de plaats der tusschenwerpsels in den zin niet door regels te bepalen is, heeft men toch somtijds te letten op de beteekenis van den zin. Er is verschil in: *hij, helaas! miskent mijn goede bedoeling* en *hij miskent mijn goede bedoeling, helaas!*

§ 261. De tusschenwerpsels kunnen niet gezegd worden een naamval te beheerschen. Bij sommige komt echter de tweede of derde naamval voor, die echter meer van een verzwegen werkwoord dan van het tusschenwerpsel afhangt.

### *Spelling.*

§ 262. De *taal* is het middel waarvan men zich bij de hoorbare of zichtbare mededeeling zijner gedachten aan anderen bedient.

§ 263. Elke taal bestaat uit *woorden*; elk woord uit één lettergreep of een verzameling van lettergrepen; elke lettergreep uit één letter of een verzameling van letters.



§ 264. Een woord is de uitdrukking van een begrip.

§ 265. Een *lettergreep* is een woord of een deel van een woord, dat met een enkele stemuitlating wordt voortgebracht.

§ 266. De *letters* zijn òf de klanken en klankwijzigingen die men bij het uitspreken eener lettergreep hoort, òf de teekens waardoor die klanken en klankwijzigingen worden voorgesteld.

§ 267. De letters zijn *klinkers (vocalen)* of *medeklinkers (consonanten)*. Vocalen vormen op zich zelf een klank en zijn òf *enkelvoudige klanken*, òf *tweeklanken*.

§ 268. *Consonanten* kunnen alleen met behulp van een vocaal worden uitgesproken; zij bepalen de beteekenis van een woord.

§ 269. Een lettergreep, op een vocaal eindigende, is *open*; zij is *gesloten* als zij op een consonant uitgaat.

§ 270. Een woord dat uit één lettergreep bestaat, is *éénlettergrepig*; uit meer dan één lettergreep bestaande is het *veellettergrepig* en wel twee-, drie-, enz. lettergrepig, naar het aantal der lettergrepen.

§ 271. De klinkers hebben allen een *natuurlijken* klank, sommige bovendien een *gewijzigden*. De natuurlijke klank is de lange, bij *e* en *o* de zachtlange.

§ 272. De *a* is lang (*paard*), kort (*dag*), of toonloos (*carnaval*).

§ 273. De *e* is zachtlang (*leven*), scherplang (*leeren*), zachtkort (*bidden*), of scherpkort (*bel*).

§ 274. De *i* is lang (*dienen*), kort (*dik*), of toonloos (*matig*).

§ 275. De *o* is zachtlang (*koren*), scherplang (*boomen*), zachtkort (*bom*), scherpkort (*pot*), of toonloos (*avonduur*).

§ 276. De *u* is lang (*uur*), kort (*dun*), of toonloos (*notulen*).

§ 277. De *ij* is lang (*rijk*), of toonloos (*gevaarlijk*).

§ 278. De *ai* behoudt haar klank in het tusschenwerpsel *ai!* Zij wordt als lange *a* uitgesproken in de verouderde schrijfwijze *hair*, *airen*.

§ 279. De *au* klinkt als *ou*.

§ 280. De *ei* klinkt als lange *e* in de verouderde schrijfwijze *heir*, *meir*.

§ 281. De medeklinkers onderscheidt men in *keelletters* (*ch*, *g*, *h*, *k*); *tongletters* (*d*, *t*); *lipletters* (*b*, *p*, *v*, *f*);

*halfklinkers* (*j, w*); *vloeiende letters* (*l, m, n, r*); *sisletters* (*s, z*). De eerste drie soorten noemt men ook *vaste letters*.

§ 282. Medeklinkers die alleen verschillen door meer of minder scherpe uitspraak, noemt men *verwante medeklinkers*, en onderscheidt ze in *zachte* (*b, d, v, g, z*) en *scherpe* (*p, t, f, ch, k, s*). De halfklinkers en de vloeiende letters worden ook als zacht aangemerkt, ofschoon er geen scherpe letters tegenover bestaan.

§ 283. Zachte consonanten klinken somtijds als scherpe, scherpe als zachte.

§ 284. Wordt *n* gevolgd door *b, p, m*, dan klinkt zij bijna als *m*.

§ 285. De *th*, in enkele samengetrokken woorden (§ 319), of in woorden van vreemden oorsprong gebruikelijk, wordt uitgesproken als *t*.

§ 286. De *sch* aan het einde der woorden klinkt als *s* en blijft dien *s*-klank bij verlenging behouden.

§ 287. De *c* klinkt als *k* vóór *a, o, u* of een consonant; als *s* vóór *e, ae, i* en *y*.

§ 288. De *q* wordt aan het begin van een lettergreep altijd gevolgd door *u*, en klinkt als *kw* of als *k*.

§ 289. De *ph* luidt als *f*.

§ 290. De *x* klinkt aan 't begin van een woord meestal als *z*; in het midden of aan het einde als *ks*. Uitgezonderd *Texel* (spr. Tessel).

§ 291. De *t* klinkt als *ts* in den bastaarduitgang *tie*.

§ 292. De lange klinkers worden verdubbeld in gesloten lettergrepen. Uitgezonderd *i* die men altijd verlengt met *e*; *ij, eu, oe*, die nooit verdubbeld worden, en *u* vóór *w*.

§ 293. De lange *a* en *u* worden in open lettergrepen niet verdubbeld.

§ 294. De zachtlange *e* komt voor:

1. in ongelijkvloeiende werkwoorden. Uitgezonderd *heeten*.
2. in langstaartige werkwoorden. Uitgezonderd die welke van zelfstandige naamwoorden afgeleid zijn waarin de scherp-lange *ee* voorkomt.
3. in het meervoud der woorden die op *heid* uitgaan.
4. in woorden waarnaast verwante woorden bestaan met *a* of *i*. Uitgezonderd *heet, hitte*.
5. in woorden waarin zij met de scherp-korte *e* of ook met *eu* afwisselt.

6. in woorden die in het hoogduitsch *e*, *i*, *ie* of *a*, of in het engelsch *a* of *i* hebben. Uitgezonderd *schief* (hd. *schief*).

§ 295. De scherplange *ee* komt voor:

1. in lettergreppen die door samentrekking ontstaan zijn.
2. in de achtervoegsels *eel*, *ees* en *eerem*.
3. in woorden waarnaast verwante vormen bestaan met den tweeklank *ei*. Uitgezonderd *heden* (meervoud van *heid*) omdat het in de uitspraak steeds toonloos is.
4. in open eenlettergrepige woorden. Uitgezonderd *he*.
5. in woorden die in het hoogduitsch *ai* of *ei*, of in het engelsch *o* of *oa* hebben.

§ 296. De zachtlange *o* komt voor:

1. in ongelijkvloeiende werkwoorden, die òf *o* in den wortel hebben, òf waarin zij door klankwijziging komt (§ 218, II, V). Uitgezonderd *stooten* en *loopen*.
2. in woorden waarin zij met de korte *o* afwisselt. Uitgezonderd *koopem* (*kocht*), *stooten* (*stotteren*), *zoogen* (*zog*).
3. in woorden waarin ze in de provincie Holland met *eu* afwisselt.
4. in woorden van franschen of latijnschen oorsprong. Uitgezonderd die waarin *o* uit *au* ontstaan is.

5. in de woorden die in het hoogduitsch *u* of *u*, *o* of *o* of in het engelsch *o* hebben.

§ 297. De scherplange *oo* komt voor:

1. in woorden afgeleid van ongelijkvloeiende werkwoorden die *ij* als wortelklinker hebben.
2. in de woorden uitgaande op *loos* en *genoot*.
3. in woorden waarin ze door samentrekking ontstaan is.
4. in open eenlettergrepige woorden. Uitgezonderd *ho*, *o*.
5. in woorden van latijnschen of franschen oorsprong, die in de oorspronkelijke taal *au* hebben.

§ 298. De *ij* komt voor:

1. in woorden die in sommige provinciën met den langen *i*-klank worden uitgesproken.
2. in ongelijkvloeiende werkwoorden (§ 218, IV).
3. in gelijkvloeiende werkwoorden, afgeleid van woorden waarin *ij* voorkomt.
4. in de achtervoegsels *ij*, *ijn*, *ijs*. Uitgezonderd *hamei*, *schalmei*, *rammeien*, *galei*, *karwei*, *sacristein*, *pa-leis*, *balein*.

5. in woorden die in het latijn, het fransch of het engelsch *i* hebben.

§ 299. De *ei* komt voor:

1. in woorden met de achtervoegsels *heid*, *lei*, *teit*.
2. in woorden waarin ze uit *ag*, *eg* of *aj* ontstaan is.
3. in woorden waarin zij komt vóór *n* gevolgd van een anderen medeklinker.
4. in gelijkvloeiende werkwoorden die niet afgeleid zijn van een woord waarin *ij* voorkomt.

5. in woorden van vreemden oorsprong die in het fransch *ai*, *é* of *ée* hebben. Uitgezonderd *dozijn* (douzaine).

§ 300. De *y* (ipsilon of grieksche *i*) komt voor in sommige oude nederlandsche eigennamen en in woorden van griekschen oorsprong, behalve wanneer zij in gesloten lettergrepen den langen *i*-klank hebben, in welk geval men ze vervangt door *ie*.

§ 301. In woorden die op een enkelen medeklinker voorafgegaan van een korten klinker uitgaan, wordt de medeklinker bij verlenging van 't woord verdubbeld, tenzij de korte klinker lang wordt. Hiervan zijn uitgezonderd de woorden op *ch* die nooit verdubbeld wordt.

§ 302. Na lange klinkers, tweeklanken of toonlooze klinkers komt nooit een verdubbelde medeklinker, behalve in den uitgang *ie* en in sommige afgeleide en samengestelde woorden.

§ 303. In woorden die uitgaan op *iaf*, *iek*, *ier*, *iet*, blijft de *ie* bij verlenging zoolang deze klinker den klemtoon behoudt. Wanneer echter de klemtoon op een andere lettergreep overgaat, wordt *ie* vervangen door *i*.

§ 304. Aan het begin van een woord bezigt men de medeklinkers die in de uitspraak gehoord worden. Uitgezonderd: *veertig*, *vijftig*, *zestig*, *zeventig*.

§ 305. Aan het einde van een verbuigbaar woord gebruikt men de medeklinkers die in de uitspraak gehoord worden wanneer het woord verlengd wordt. Uitgezonderd de woorden die ofschoon zij in de verlenging *v* en *z* krijgen, *f* en *s* als sluitletter hebben omdat *v* en *z* niet als zoodanig kunnen gebruikt worden, evenmin als *h* en *j*.

§ 306. Aan het einde van onverbuigbare woorden gebruikt men de medeklinkers die in de uitspraak gehoord worden, bij gevolg van de verwantschape medeklinkers altijd de scherpe. Uitgezonderd *nog* (= tot hiertoe, daarenboven), in onderscheiding van *noek* (= ook niet).

§ 307. Met *ck* schrijft men alle woorden waarin deze keelklank door een *t* gevolgd wordt; behalve in de regelmatige vervoeging der werkwoorden wier wortels op *g* eindigen, en in de zelfstandige naamwoorden uitgaande op *te*, en afgeleid van bijvoegelijke naamwoorden die op *g* eindigen.

§ 308. Na een korten klinker wordt *sch* verdubbeld door een *s*; na een langen klinker of een medeklinker wordt zij nooit verdubbeld.

§ 309. In dezelfde lettergreep komt *dt* alleen voor in den derden persoon enkelvoud en in den tweeden persoon van den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijs van de werkwoorden wier wortel op *d* eindigt, en in den tweeden persoon van den betr. teg. tijd dezer werkwoorden indien zij sterk zijn. De *t* blijft echter weg in den tweeden persoon enkelvoud der gebiedende wijs.

§ 310. De achtervoegsels *lijk*, *loos*, *ling* nemen een *e* als overgangslitter vóór zich. Uitgezonderd:

1. wanneer het grondwoord op een klinker of op *l* of *r* eindigt.

2. wanneer het grondwoord eindigt op *n*, voorafgegaan van een langen klinker of een tweeklank. Wordt de *n* voorafgegaan van een korten klinker, dan kan men de *e* als overgangslitter gebruiken of niet, behalve in de gevallen waarin het gebruik der *e* een verschil van beteekenis aan het woord geeft.

3. wanneer het grondwoord eindigt op een toonlooze lettergreep.

4. wanneer het grondwoord eindigt op *g*, die scherp (als *ck*) uitgesproken wordt.

§ 311. Woorden op *v*, *z* (§ 305) of *ng* uitgaande veranderen deze uitgangen in *f*, *s* en *nk* vóór de achtervoegsels *lijk* en *loos*, behalve in bijwoorden van bijvoegelijke naamwoorden gevormd. Uitgezonderd *dwaaselijk*.

§ 312. Gaat een bijvoegelijk naamwoord uit op een *s*-klank die bij verlenging niet in *z* overgaat, dan wordt het met *sch* als sluitletter geschreven. Uitgezonderd: *bits*, *spits*, *bluts*, *dras*, *dwaars*, *wars*, *paars*, *kras*, *los*, *ros*, *wis*, *gewis*.

§ 313. Als overgangslitter gebruikt men *d* in zelfstandige naamwoorden die door middel van den uitgang *er* van werkwoorden afgeleid zijn, wier wortel op *r* eindigt, alsmede in den comparatief van meerderheid van bijvoegelijke naamwoorden die op *r* uitgaan.

§ 314. De uitgang *is* wordt achter stamwoorden gevoegd die op *en* uitgaan. Eindigt het stamwoord op *ven* dan verandert *v* in *f*. In *verbintenis* wordt *d* verscherpt tot *t*.

§ 315. Gaat de stam niet uit op *n* dan bezigt men *en* als overgangslater, terwijl de voorafgaande *d* in *t* overgaat.

Eindigt de stam op *l* of *e* dan wordt als overgangslater enkel *n* gebezigd.

§ 316. Verkleinwoorden vormt men gewoonlijk door den uitgang *je*, waarbij het volgende valt op te merken.

1. Gaat het grondwoord uit op *d*, *f*, *g*, *ch*, *k*, *p*, *s*, *sch* of *t*, dan voegt men er alleen *je* achter.

2. Gaat het grondwoord uit op een klinker, of op *l*, *n* of *r*, voorafgegaan van een langen of toonloozen klinker of van een medeklinker, dan voegt men er *tje* achter.

3. Gaat het grondwoord uit op *m* voorafgegaan van een langen klinker, een toonlooze *e*, een *l* of *r*, dan wordt er *pje* achter gevoegd.

4. Gaat het stamwoord uit op *b*, *ng*, *l*, *m*, *n*, *r* voorafgegaan van een korten klinker, dan wordt er *etje* bijgevoegd, met verdubbeling der medeklinkers, behalve *ng*.

5. Gaat het stamwoord uit op *ng* voorafgegaan van een toonlooze *i*, dan verandert *g* in *k*.

§ 317. *Samen*, als zijnde ontstaan uit en gelijk aan *te zamen*, wordt met *s* geschreven in samengestelde woorden die er mede beginnen, als ook wanneer het op zich zelf staat, uitgezonderd in *te zamen*.

§ 318. In alle samengestelde woorden, waarvan het eerste lid der samenstelling *midden* is, wordt de *n* van dit woord veranderd in *l*.

§ 319. *Th* komt van nederlandsche woorden alleen voor in *thans* en *althans*.

§ 320. Wanneer het eerste lid van een samengesteld woord een onveranderlijk woord is, dan wordt er nooit een overgangslater gebezigd.

§ 321. Stoffelijke bijvoegelijke naamwoorden komen niet als eerste lid van samengestelde woorden voor.

§ 322. Samengestelde woorden wier tweede lid met een klinker of een *h* begint, krijgen een *n* achter een toonlooze *e* van het eerste lid.

§ 323. Wanneer van een samengesteld woord het eerste lid het begrip van meervoud in zich bevat; of een één- of tweelettergrepige persoonsnaam is; of op *in*, *inne*, *es*, *esse*

uitgaat; of een mannelijke diernaam die geen samenstellingen met *s* vormt; of een botanische benaming wier eerste lid een diernaam is: dan krijgt dat eerste lid een *n* achter de toonlooze *e*.

§ 324. Wanneer van een samengesteld woord het eerste lid het begrip van enkelvoud in zich bevat; of zoowel enkel- als meervoudig kan gedacht worden, terwijl het geheele woord iets uit het dagelijksch leven of de huishouding te kennen geeft; of de naam is van een vrucht of bloem, terwijl het geheele woord een boomsoort aanduidt: dan krijgt dat eerste lid niet een *n* achter de toonlooze *e*.

§ 325. Een verbindings-*s* wordt gebruikt in samengestelde woorden waarin ze bij het uitspreken gehoord wordt; of wier eerste lid een zelfstandig naamwoord is dat in niet twijfelachtige gevallen een *s* aanneemt; of wier eerste lid een persoonsnaam is op *ier*.; of wier tweede lid het woord *zins* is.

§ 326. De spelling der volgende woorden zou misschien moeilijkheid kunnen baren: *Aagt* (Agatha), *aagtappel*, *bagage* (en alle woorden op *age*), *beren* (verscheurende dieren, muurstutten, heiblokken), *beeren* (varkens, waterkeeringen), *ceelen*, *comédie* (blijspel), *komedie* (schouwburg), *commies* (ambtenaar aan 't ministerie, enz.), *kommies* (bij de belastingen), *deelen* (gedeelten), *delen* (planken, dorschvloeren), *deemoedig*, *deesem*, *dievegge*, *Dinsdag*, *doctor* (titel), *dokter* (geneesheer), *dooren* (mv. van door), *droge*, *druisen*, *dwepen*, *eega*, *Februari*, *fonkelen* (flikkeren), *fonkelnieuw*, *vonkelen* (vonken schieten), *gebinten*, *guts*, *hooenen*, *heren* (mv. van heer = leger), *konig* en *honing*, *Januari*, *Juni*, *Juli*, *jonkheid*, *kronen*, (lief-)koozen, *kwee*, *kweelen*, *klooven* (doen splijten), *kloven* (mv. van kloof en betr. tegenw. tijd van kluiven), *keren* (vegen), *koffie*, *karwei* (werk), *kurwij* (-zaad), *koninkrijk*, *knots*, (bus-, ratten-) *kruit*, *kruid* (gewas), *Kerstfeest*, *lankmoedig*, *litteeken*, *locaal* (plaatselijk), *lokaal* (vertrek), *metgezel*, *mutaenwaschster*, *malvezij* (-wijn), *nogtans*, *nimf*, *onsweeren*, *practijk* (tegenover *theorie*), *praktijk* (van dokter of advocaat; ook handeling), *preeken*, *poëzie*, *porfier*, *rits*, *ritmeester*, *sleeppen* (voorttrekken), *slepen* (gesleept worden), *slooven* (voorschooten), *sloven* (sukkels), *sacristein*, *sacristij* (*ie*), *saffier*, *tronen*, *tonen* (in de muziek), *toonem* (mv. van toon = teen, en w.w. = aanwijzen), *verf*, *verven*, *vroolijk*, *soogen* (laten

zuigen), *zogen* (betr. tegenw. tijd van zuigen), *Zaterdag*, *ziekenoppasser*, *zefiër* of *zéfir*.

§ 327. Men schrijft met een hoofdletter:

1. het eerste woord van elken volzin en van elken dichtregel. Is dit eerste woord 't, dan wordt het tweede met een hoofdletter geschreven.

2. alle eigen persoonsnamen en de als zoodanig gebruikte gemeene zelfstandige naamwoorden. Bestaan zij uit twee deelen, dan wordt ieder deel met een hoofdletter geschreven. Wanneer zij uit drie deelen bestaan, zoodat het eerste een voorzetsel, het tweede een lidwoord is, dan heeft het lidwoord een kleine letter.

3. alle aardrijkskundige eigennamen. De samengestelde eischen voor ieder deel een hoofdletter.

4. de namen van maanden, week- en feestdagen.

5. de namen van gepersonifiëerde zaken.

### Woordvorming.

§ 328. De woorden worden naar hun oorsprong onderscheiden in *stamwoorden*, *middelwoorden*, *afgeleide woorden* en *samengestelde woorden*,

§ 329. *Stamwoorden* zijn eenlettergrepige woorden die met de taal ontstaan zijn, of door klankwijziging of klankverwisseling van andere stamwoorden gevormd zijn; b. v. *spraak*, *spreuk*, *bind*, *bond*, *band*, *vlieg*, *vloog*, *vlug*, enz.

Tot deze soort behooren de betrekkelijk tegenwoordige tijden van de meeste sterke werkwoorden, waarvan door klankwijziging de onbepaalde wijzen gevormd zijn.

§ 330. *Middelwoorden* zijn, wat den vorm aangaat, afgeleide woorden, waarvan echter het stamwoord niet meer aan te wijzen is; b. v. *lepel*, *gering*, *konig*, *akker*, enz.

§ 331. *Afgeleide woorden* zijn de zoodanigen die door middel van voor- of achtervoegsels gevormd worden van andere woorden, die met betrekking tot de afgeleide, *grondwoorden* genoemd worden.

§ 332. De afleiding is *onmiddellijk* of *middellijk*.

§ 333. De *onmiddellijke* afleiding heeft plaats wanneer een naamwoord of bijwoord in een werkwoord, een werkwoord in een naamwoord, een zelfstandig naamwoord in een bijvoegelijk naamwoord wordt veranderd, b. v. *krijgen* (= oorlog voeren) van *krijg*, *uiten* van *uit*, *eerbied* van *eer bieden*, *langbeen* van *lang been*, enz.



§ 334. De *middellijke* afleiding geschiedt door achtervoegsels of voorvoegsels.

§ 335. De meest gebruikelijke achtervoegsels zijn:

1. tot vorming van zelfstandige naamwoorden: *aar*, *er*, *aard*, *age*, *and*, *de*, *dom*, *sel*, *el*, *elijn*, *eling*, *es*, *heid*, *ier*, *nier*, *ij*, *ik*, *in*, *ing*, *je*, *ke*, *m* (*sem*), *nis*, *schap*, *st*, *ster*, *t*, *te*.

2. tot vorming van bijvoegelijke naamwoorden: *baar*, *ig*, *lijk*, *loos*, *zaam*, *achtig*, *haftig*, *sch*, *lei*, *hande*, *en*, *er*.

3. tot vorming van telwoorden: *tig*, *lf* (*lif*), *de*, *ste*.

4. tot vorming van werkwoorden: *en*, *igen*, *elen*, *eren*, *eeren*.

5. tot vorming van bijwoorden: *lijk*, *lijks*, *ling*, *lings*, *s*, *jes*, *tjes*, *kes*, *waarts*, *waart*, *wijze*, *gewijze*.

§ 336. De meest gebruikelijke voorvoegsels zijn:

1. tot vorming van zelfstandige naamwoorden: *aarts*, *ge*, *on*, *oor*, *wan*.

2. tot vorming van bijvoegelijke naamwoorden: *aarts*, *on*, *be*, *wan*, *mis*.

3. tot vorming van werkwoorden: *be*, *er*, *ge*, *her*, *ont*, *ver*, *wan*.

§ 337. De meeste dezer achter- en voorvoegsels hebben een beteekenis of een wijzigende kracht, waardoor de beteekenis van het afgeleide woord met betrekking tot het grondwoord bepaald wordt.

§ 338. *Aar* en *er* dienen om van zelfstandige naamwoorden en werkwoorden mannelijke persoonsnamen af te leiden. *Er* vormt bovendien van sommige vrouwelijke diernamen de namen van de mannetjes, en van werkwoorden de namen van werktuigen.

§ 339. *Aard* (*erd*) vormt van zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden en werkwoorden namen van mannelijke personen die zich onderscheiden door de eigenschap van het begrip dat in het grondwoord opgesloten ligt. Achter werkwoorden en in *Spanjaard*, *Leliaard* geeft het aan het woord een uitdrukking van verachting.

§ 340. De met het uitheemsche achtervoegsel *age* van nederlandsche werkwoorden afgeleide zelfstandige naamwoorden, geven het geschieden der handeling van het grondwoord te kennen. Achter zelfstandige naamwoorden duidt het een verzameling aan. Voor het overige komt het alleen in uitheemsche woorden voor.

§ 341. *And* is de oude uitgang van 't verleden deelwoord, en duidt dus een handelenden persoon aan.

§ 342. *De* dient om van werkwoorden zelfstandige naamwoorden te vormen die een eigenschap of vermogen van het hart of het verstand aanduiden.

§ 343. *Dom* wordt gevoegd achter zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden en geeft een staat, een recht, een gebied, een verzameling van personen te kennen.

§ 344. *El* achter zelfstandige naamwoorden duidt verkleining aan, even als *elijn*, *je*, (*tje*, *pje*,) *ke*, (*ske*); achter werkwoorden geeft het een werktuig te kennen.

§ 345. *Es* vormt van mannelijke, vrouwelijke persoonsnamen.

§ 346. *Heid* komt achter zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden, en dient om de eigenschap van het grondwoord als een abstracte zelfstandigheid voor te stellen; soms vormt het verzamelwoorden of voorwerpsnamen.

§ 347. *Ier* (*nier*) is in beteekenis gelijk met *aar*, doch komt alleen achter zelfstandige naamwoorden. In volksnamen is het samengetrokken uit *iër*. Bovendien zijn er eenige uitheemsche woorden die op *ier* uitgaan.

§ 348. *IJ* (*erij*, *ernij*) voegt men achter zelfstandige naamwoorden. Het beteekent den staat, het ambt, het bedrijf, het gebied van een persoon, of de plaats waar een bedrijf wordt uitgeoefend of een zaak zich bevindt.

§ 349. *Ik* (*erik*) vormt van bijvoegelijke naamwoorden persoonsnamen en diernamen.

§ 350. *In* voegt men achter namen van mannelijke wezens, om die van vrouwelijke wezens te vormen.

§ 351. *Ing* (*ling*) vormt persoonsnamen: 1°. van zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden die afkomst, verblijfplaats, aard, enz. te kennen geven; 2°. van verleden deelwoorden waarvan de werking door den persoon ondergaan wordt; 3°. van werkwoorden waarvan de werking door den persoon verricht wordt of ondergaan wordt. Verder, van woorden die niet meer in gebruik zijn, namen van dieren, planten, munten, enz. Nog vormt het, achter werkwoorden gevoegd, vrouwelijke zelfstandige naamwoorden die de handeling als plaats hebbende of in de gevolgen voortdurende te kennen geven, of ook de zaak aanduiden die door de handeling tot stand komt, of de plaats waar de handeling geschiedt.

§ 352. De zelfstandige naamwoorden afgeleid van werkwoorden door achtervoeging van *n* (*sem*), duiden een begrip aan waarin de werking zelfstandig voorgesteld wordt.

§ 353. *Nis*, gevoegd achter werkwoorden die een handeling te kennen geven, stelt het begrip van het grondwoord als een daad of werking voor; achter bijvoegelijke naamwoorden en werkwoorden die meer een toestand te kennen geven, duidt het een staat of hoedanigheid aan.

\* § 354. *Schap* beteekent na bijvoegelijke naamwoorden een hoedanigheid of gesteldheid; na persoonsnamen een verzameling, betrekking, staat of gebied van personen; na zaaknamen een verzameling; na werkwoorden een verzameling of een vermogen.

§ 355. *St* en *t* komen achter wortels van werkwoorden, waarvan zij de werking zelfstandig voorstellen, hetzij met een bedrijvende, hetzij met een lijdende beteekenis.

§ 356. *Ster*, gevoegd achter wortels van werkwoorden, vormt namen van vrouwelijke personen die de werking van 't grondwoord verrichten.

§ 357. Van bijvoegelijke naamwoorden vormt men door achtervoeging van *te* (*e*) zelfstandige naamwoorden die de eigenschap van 't grondwoord zelfstandig voorstellen. Komt *te* achter een zelfstandig naamwoord (met voorvoeging van *ge*), dan duidt het een verzameling aan.

§ 358. *Baar*, afkomstig van het oude *beran* (dragen), heeft achter zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden de beteekenis van *voortbrengen*, *met zich brengen*; achter werkwoorden duidt het een vermogen aan om de werking te ondergaan.

§ 359. *Ig*, achter een zelfstandig naamwoord, duidt bezit aan van de zaak door het zelfstandige naamwoord uitgedrukt; achter een bijvoegelijk naamwoord of werkwoord geeft het den aard van, de overeenkomst met, de geneigdheid tot het voorafgaande begrip te kennen.

§ 360. *Lijk*, bij zelfstandige naamwoorden gevoegd, duidt het wezen of den aard der voorwerpen aan: achter bijvoegelijke naamwoorden geeft het een overeenkomst met de uitgedrukte hoedanigheid, achter werkwoorden de daad of de mogelijkheid der werking te kennen.

§ 361. *Loos*, van *liezen*, *verliezen*, beteekent achter zelfstandige naamwoorden gemis, na werkwoorden de ongeschiktheid om de werking te ondergaan.

§ 362. *Zaam*, geeft bij zelfstandige naamwoorden gelijkheid, geneigdheid of bezit, bij bijvoegelijke naamwoorden overeenkomst, bij werkwoorden de geschiktheid of het vermogen tot het verrichten der werking te kennen.

§ 363. *Achtig*, zonder klemtoon, duidt overeenkomst, of geneigdheid aan; met den klemtoon is het synoniem met

§ 364. *Haftig* en duidt het bezit aan van de eigenschap der voorafgaande zaak.

§ 365. *Sch* dient om bijvoegelijke naamwoorden te vormen van zelfstandige naamwoorden, werkwoorden of bijwoorden, en geeft overeenkomst, afkomst, geneigdheid, betrekking te kennen. Bij volksnamen die op *s* uitgaan en sommige uitheemsche woorden gebruikt men *isch* in plaats van *sch*. Zoo ook bij *wettisch* en *afgodisch*.

§ 366. *Lei* en *hande* zijn eigenlijk zelfstandige naamwoorden en worden alleen gebruikt in samenstelling met den tweeden naamval van *al*, *veel*, *menig* en andere telwoorden. Zij hebben dezelfde beteekenis als *soort*.

§ 367. *En*, met een stofnaam verbonden, vormt stoffelijke bijvoegelijke naamwoorden; in andere afleidingen heeft het den zin van *behoorende tot*.

§ 368. *Er* wordt achter plaatsnamen gevoegd en geeft een *te huis behooren* te kennen.

§ 369. *Tig* (= *tiental*) dient om de benamingen der tientallen te vormen van twee tot negenmaal tien. In *twintig*, *dertig*, *veertig* en *tachtig* zijn de grondwoorden gewijzigd.

§ 370. *Lf* (= *lijf*, d. i. blijft) komt alleen voor in *elf* en *twaalf*.

§ 371. *De* en *ste* vormen van hoofdtelwoorden rangschikkende telwoorden.

§ 372. Door middel van den uitgang *en* vormt men zwakke werkwoorden van zelfstandige naamwoorden, bijvoegelijke naamwoorden of bijwoorden. Soms wordt in plaats van *en* het achtervoegsel *igen* gebezigd, dat echter in beteekenis met *en* overeenkomt.

§ 373. *Elen* en *eren*, gevoegd achter wortels van werkwoorden, geven een gedurige herhaling van de handeling des grondwoords te kennen. De aldus gevormde werkwoorden heeten daarom *werkwoorden van herhaliny* (*frequentatieve werkwoorden*). (§ 165, 2).

§ 374. Door middel van den bastaarduitgang *eeren* vormt

men werkwoorden van inheemsche zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden.

§ 375. *Lijk* en *lijks* dienen om bijwoorden te vormen van bijvoegelijke naamwoorden. Waar er geen dubbelzinnigheid door veroorzaakt wordt, laat men den eersten uitgang meestal weg. *Lijks* wordt ook achter zelfstandige naamwoorden gevoegd ter vorming van bijwoorden.

§ 376. *Ling*, *lings* vormen eveneens bijwoorden van zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden.

§ 377. *S*, den uitgang van den sterken tweeden naamval, voegt men ter vorming van bijwoorden achter zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden en ook achter tegenwoordige of verleden deelwoorden.

§ 378. *Jes*, *tjes*, *kes* komen achter bijvoegelijke naamwoorden.

§ 379. *Waarts*, *waart* vormen bijwoorden van zelfstandige naamwoorden, persoonlijke voornaamwoorden of andere bijwoorden, en geven een beweging te kennen naar den persoon of de plaats door 't grondwoord aangeduid.

§ 380. *Wijze*, *gewijze* voegt men achter zelfstandige naamwoorden in den tweeden naamval en achter wortels van werkwoorden; de laatsten nemen ook een overgangs-*s* aan.

§ 381. *Aarts* wordt vóór zelfstandige naamwoorden gevoegd om de beteekenis van het grondwoord te versterken en er het denkbeeld van voorrang of uitstekendheid aan te verbinden.

§ 382. *Ge* komt vóór zelfstandige naamwoorden en wortels van werkwoorden en geeft een vereeniging, een bij elkander behooren, een verzameling (meest met het achtervoegsel *te*), een herhaalde handeling, het voortbrengsel of het middel van een werking te kennen.

§ 383. *Om* komt vóór zelfstandige naamwoorden en geeft het tegenovergestelde of een verbastering van het begrip des grondwoords te kennen.

§ 384. *Oor* duidt beweging van uit een punt aan. Het vormt zelfstandige naamwoorden van wortels van werkwoorden.

§ 385. *Wan* duidt aan wat gebrekkig, slecht, mismaakt is, en geeft soms een geheele afwezigheid van het begrip des grondwoords te kennen.

§ 386. *Aarts*, gevoegd vóór bijvoegelijke naamwoorden geeft aan dezen de kracht van een volstrekt overtreffenden trap.

§ 387. *On*, komt eveneens vóór bijvoegelijke naamwoorden en heeft een volstrekt ontkennende kracht.

§ 388. *Wan* duidt gebrek, en *mis* een tegenstelling aan.

§ 389. *Be* vormt bijvoegelijke naamwoorden van werkwoorden en zelfstandige naamwoorden en beteekent *bij* of *voorzien van*. Deze adjectieven hebben doorgaans den uitgang van het verleden deelwoord.

§ 390. *Be* dient ook tot afleiding van werkwoorden en beteekent *bij*, *op*, *om*, *wegens*, enz. Soms heeft het alleen een versterkende kracht.

§ 391. *Er* komt in weinige werkwoorden voor; *ge* heeft, met enkele uitzonderingen, zijn oorspronkelijke betekenis van *samen* verloren.

§ 392. *Her* beteekent *op nieuw*, *weder*.

§ 393. *Ont* wordt gevoegd vóór werkwoorden, en dient ook om van zelfstandige naamwoorden werkwoorden te vormen. In het eerste geval geeft het in 't algemeen een verwijdering uit een punt te kennen; in 't laatste geval duidt het berooving aan van hetgene door 't zelfstandige naamwoord aangewezen wordt.

§ 394. *Ver* beteekent verwijdering, verwisseling, herhaling, enz.

§ 395. *Wan* komt slechts bij enkele werkwoorden voor en heeft een ontkennende kracht.

§ 396. *Samengestelde* woorden zijn de zoodanigen die door samenvoeging van twee op zich zelf bestaande woorden gevormd worden. Het tweede lid is het *hoofd-* of *grondwoord*; het eerste lid het *bepalende* of *wijzigende* woord. Elk lid van een samengesteld woord kan zelf samengesteld of afgeleid zijn.

§ 397. De samenstelling is *oneigenlijk* of *eigenlijk*. Zij wordt *oneigenlijk* genoemd wanneer haar beide leden gescheiden kunnen worden, of wanneer het eerste lid in een verbogen vorm voorkomt, waardoor zijn betrekking tot het tweede lid wordt aangeduid.

§ 398. De samenstelling is daarentegen *eigenlijk* wanneer het eerste lid in zijn grondvorm met het tweede lid verbonden is, of wanneer beide leden niet gescheiden kunnen worden.

#### *Klemtoon.*

§ 399. De lettergrepen van een veellettergrepig woord,

even als de woorden van een zin, worden niet met dezelfde verheffing van stem (*toon* of *klemtoon*) uitgesproken.

§ 400. Ten opzichte van den klemtoon kunnen de lettergrepen onderscheiden worden in lettergrepen met den *vollen* klemtoon, met den *halven* klemtoon, *zonder* klemtoon.

§ 401. In alle veellettergrepige, niet-samengestelde woorden valt de volle klemtoon op de stamlettergreep. Uitzonderd zijn:

1. de afgeleide woorden op *ier*, *eel*, *in*, *es*, *ij*, en de woorden *abdis*, *antwoord*, *waarachtig*, waarin de klemtoon op de afleidingslettergreep valt.

2. de met het voorvoegsel *on* afgeleide zelfstandige naamwoorden, waarin *on* den klemtoon heeft.

3. de woorden door middel van de achtervoegsels *lijk*, *ig*, *zaam*, afgeleid van veellettergrepige woorden die niet op een toonlooze lettergreep eindigen, hebben den klemtoon op de lettergreep vóór den afleidingsuitgang.

§ 402. In oneigenlijk samengestelde woorden hebben de stamlettergrepen van beide leden der samenstelling den vollen klemtoon, (*tweehonderd*, *hoogeschool*), behalve wanneer de oneigenlijke samenstelling het karakter van een eigenlijke samenstelling aanneemt, in welk geval de klemtoon op het bepalende woord valt (*jonkheer*).

§ 403. In eigenlijke samenstellingen valt de volle klemtoon op de stamlettergreep van het bepalende woord. Uitzonderd zijn:

1. de meeste samengestelde eigennamen van plaatsen, waarin de klemtoon op het hoofdwoord valt.

2. *stadkuis*, *burgemeester*, *heerenknecht*, *karnemelk*, *hagedis*, *madelief*, die den klemtoon op het grondwoord hebben.

§ 404. In scheidbaar samengestelde werkwoorden, valt de klemtoon op het scheidbare bijwoord.

*Aanmerking.* Wanneer een deelwoord van een scheidbaar samengesteld werkwoord geheel het karakter en de beteekenis van een bijvoegelijk naamwoord aanneemt, gaat de klemtoon over op de stamlettergreep van 't werkwoord.

§ 405. In onscheidbaar samengestelde werkwoorden, valt de klemtoon op de stamlettergreep van het werkwoord.

§ 406. De uit vreemde talen overgenomen woorden voegen zich niet allen naar deze regels. Bij velen gaat de klemtoon van de eene lettergreep op een andere over, wanneer het woord verlengd wordt.

§ 407. Nederlandsche woorden met uitheemschen uitgang, als: *aat, ist, as, uur, eel*, hebben den klemtoon op dezen uitgang, inzonderheid de werkwoorden op *eerens*.

§ 408. Behalve het verschil van klemtoon bij de lettergrepen van hetzelfde woord, worden ook de woorden in een voorstel, en de voorstellen in een volzin, met verschillende nadruk uitgesproken, en daardoor wordt het gelezene of gesprokene eerst goed verstaanbaar, terwijl een verplaatsing van den klemtoon de beteekenis kan doen verschillen.

### *Punctuatie of interpunctie.*

§ 409. *Punctuatie* is de kunst, volzinnen of deelen van volzinnen door aangenomen teekens van elkander te scheiden, om de onderlinge betrekking dier volzinnen of dier deelen, alsmede hun uitgebreidheid zichtbaar voor te stellen. Deze teekens worden in twee soorten verdeeld: *schei- en zintekens*.

§ 410. De scheiteekens zijn: het *komma*, het *komma-punt*, het *dubbel-punt*, en het *punt*.

§ 411. Het *komma* (,) wordt gebruikt:

1. om de gelijkgeordende deelen van een voorstel, of de gelijkgeordende voorstellen van een volzin te scheiden; tenzij deze deelen of deze voorstellen door een der voegwoorden *en, of, noch* verbonden zijn.

2. na elk bepalend tusschenvoorstel (dat met een betrekkelijk voornaamwoord begint, en niet weggelaten kan worden), en vóór en na elk verklarend tusschenvoorstel (dat eveneens met een betrekkelijk voornaamwoord begint, en wel weggelaten kan worden).

3. na elk afhankelijk voorstel, tenzij het aan het einde van een volzin voorkomt, en ook vóór de afhankelijke voorstellen die niet met het hoofdvoorstel op een innige wijze verbonden zijn.

4. vóór en na elke bijstelling en elke aanspreking die niet den zin sluit.

5. na het opschrift boven een brief, wordt dikwijls een komma geplaatst in plaats van een uitroepingsteeken.

§ 412. *Aanmerkingen.*

1. Wanneer het voegwoord *en* dient om een nieuw gezegde met een voorafgaand onderwerp te verbinden, wordt er geen komma gebruikt; verbindt het echter twee zelfstandige zinnen dan krijgt *en* het komma vóór zich.



2. Verbindt of twee synoniemen die elkander verklaren, dan wordt geen komma gebruikt; wanneer het daarentegen een tegenstelling te kennen geeft en herhaald wordt, heeft het tweede een komma vóór zich (*chemie of scheikunde, wij willen of sterven, of overwinnen.*)

3. Er is verschil tusschen een *groot geleerde man* en een *groot, geleerde man*, een *hooge grote kerk* en een *hooge, grote kerk*, enz.

§ 413. Het is onmogelijk alle gevallen waarin een komma gebruikt moet worden of niet, op te geven. De lengte der zinnen of zindeelen, de aard der stukken, enz. oefenen ook invloed uit. Het komma, zoowel als alle andere teekens, wordt gebruikt om de duidelijkheid te bevorderen. Waar dit dus niet geschiedt, gebruike men het niet; waar het ook maar in de geringste mate dient om dubbelzinnigheid te voorkomen, gebruike men het. Bovenstaande regels zijn dan ook slechts als algemeen te beschouwen, en zijn niet in alle gevallen van toepassing. Evenmin kan men als een doorgaanden regel stellen dat men bij het lezen vóór het komma de stem moet verheffen, of bij het komma even rusten. De goede smaak zou tegen zalk gekunsteld lezen spoedig in opstand komen.

§ 414. Het *komma-punt* (;) wordt gebruikt:

1. tusschen de gelijkgeordende deelen van een voorstel, of de gelijkgeordende voorstellen van een volzin, indien de door een komma-punt gescheiden deelen of voorstellen zelf door komma's in hun samenstellende deelen gescheiden zijn.

2. tusschen de verschillende tusschenzinnen die op hetzelfde antécédent betrekking hebben, indien deze tusschenzinnen allen of enkelen door een komma verdeeld zijn.

3. tusschen twee voorstellen, waarvan het tweede een oorzaak, verklaring, tegenstelling, gevolgtrekking, beperking, enz. van het eerste bevat; dus vóór de voegwoorden: *want, maar, daarom, dus, daarentegen, veeleer, intusschen, nogtans, slechts, anders*, enz.

4. in plaats van het vraagteeken of uitroepingsteeken, wanneer één van beiden achter twee of meer op elkander volgende zinnen zou moeten gebruikt worden. Men plaatst het vraag- of uitroepingsteeken dan alleen achter den laatsten zin.

§ 415. *Aanmerking.* Zijn de zinnen of zindeelen die

volgens de gegeven regels door een komma-punt moeten gescheiden worden zeer kort, dan is in de meeste gevallen een komma voldoende.

§ 416. Het *dubbel-punt* (:) gebruikt men:

1. na een uitdrukking die te kennen geeft, dat men woordelijk herhaalt wat een ander gezegd heeft; tenzij deze uitdrukking tusschen de aangehaalde woorden geplaatst is, in welk geval zij tusschen twee komma's komt.

2. na een uitdrukking die een opsomming aankondigt.

3. om in een periode het voorzindeel van het nazindeel te scheiden, wanneer beiden of een van beiden uit deelen bestaan die door een komma-punt gescheiden zijn.

4. na de woorden *als, namelijk, te weten, dat is, de volgende*, enz.

§ 417. Het *punt* (.) plaatst men:

1. na volkomen geëindigde zinnen die in geen grammatisch verband tot de volgende staan, onverschillig of zij volledig dan wel onvolledig uitgedrukt zijn.

2. na opschriften boven dichtstukken, afdeelingen van boeken, verkorte inhoudsopgaven, enz. Ook gebruiken sommigen een punt na opschriften van brieven (§ 411, 5).

3. Na afkortingen. Ook na de aanvangsletters der doopnamen van personen.

§ 418. *Aanmerking*. Wanneer een afkorting om eenige andere reden door een komma, komma-punt, of dubbel-punt moet gevolgd worden, dan komen dezen na het punt.

§ 419. De zintekens zijn: het *vraagsteeken* en het *uitroepingsteeken*.

§ 420. Het *vraagsteeken* (?) komt alleen vóór na een rechtstreeksche vraag. (Zie § 414, 4).

§ 421. Het *uitroepingsteeken* (!) staat:

1. na een tusschenwerpsel. Wordt dit gevolgd van een zin die tot aanvulling, als het ware, van het tusschenwerpsel dient, dan komt na dit laatste een komma, en het uitroepingsteeken komt aan 't einde van den zin.

2. Na elken uitroep die verwondering, wensch, bede, bevel, enz. te kennen geeft.

3. Na aansprekingen in brieven (zie echter § 411, 5, § 414, 4 en § 417, 2).

§ 422. Er komen nog verscheiden andere teekens in druk en in schrift voor, waarvan wij de voornaamsten laten volgen.

§ 423. Het *aandachtsteeken* (—) wordt gebruikt voor woorden of uitdrukkingen die men aan de aandacht der lezers meer bepaald wil aanbevelen; ook vóór en na tusschenzinnen die men bijzonder wil doen uitkomen.

§ 424. Het *koppelteeken* (-); ook *verbindingsteeken* genoemd, wordt gebruikt:

1. in samenstellingen waarvan het eerste lid of beide leden aardrijkskundige eigennamen of daarvan afgeleide bijvoegelijke naamwoorden zijn.

2. in samengestelde persoonstitels waarvan een lid of beide leden bastaardwoorden zijn.

3. in samengestelde aardrijkskundige namen waarvan het eerste lid een bijvoegelijk naamwoord of een bijwoord en het tweede een eigennaam is.

4. na een bijvoegelijk naamwoord dat alleen betrekking heeft op het eerste lid van het daarop volgende samengestelde zelfstandige naamwoord.

5. na het eerste deel van een woord, dat aan het einde van een regel staat, terwijl het tweede deel aan het begin der volgende staat.

6. wanneer twee of meer samengestelde woorden wier tweede lid gelijk is, elkander volgen, wordt het tweede lid alleen bij het laatste gevoegd, terwijl het bij de vorigen door een koppelteeken wordt vervangen.

§ 425. Het *scheidingsteeken* (—) bezigt men om, met vermijding van *zegt A, antwoordde B*, enz., de afwisseling van spreker aan te duiden:

§ 426. Het *tusschenstellingsteeken* of *parèntesis* ( ), ook wel *haakjes* genoemd, wordt gebruikt om een ingeschoven zin (of uitdrukking) die niet rechtstreeks tot den hoofdzin behoort, aan te duiden.

§ 427. Het *beletselteeken* (. . . .) wordt gebruikt wanneer men een zin niet voltooit, maar in het midden daarvan ophoudt of door anderen gestoord wordt.

§ 428. Het *nadruksteeken* wordt in het schrijven door het onderschrappen van het woord, in het drukken door vetter of grooter, ook door cursieve letters aangeduid.

§ 429. Het *klemtoonteeke*n ( ' of ` ) plaatst men boven den klinker eener lettergreep waarop de klemtoon moet vallen. Op een enkelen langen klinker plaatst men ´, op een dubbeln ´´, op een korten klinker `.

§ 430. Het *afdeelingsteeken* of *paragraaf* (§) dient om,

voorzien van een nummer, in wetenschappelijke leerboeken de hoofdpunten te onderscheiden, en het verwijzen daarnaar gemakkelijk te maken.

§ 431. Het *renvooitteeken* (\* †), soms ook een cijfer of letter, verwijst naar aantekeningen onder den tekst geplaatst om den samenhang van dezen niet te verbreken.

§ 432. Het *aanhalingsteeken* („ ”) bezigt men om de woorden van een ander, die men onveranderd tusschen de zijnen inlascht, van deze laatsten te onderscheiden. Bij een gesprek duidt men de woorden van den eenen spreker soms door een enkel aanhalingsteeken, die van den anderen door een dubbel („„ ””) aan.

§ 433. Het *uitlatingsteeken* (') dient om aan te duiden dat men een letter of eenige letters uitgelaten heeft. (Zie ook § 49).

§ 434. Het *deelteeken* (·) wordt geplaatst boven de laatste van twee op elkander volgende vocalen die men ook als één zou kunnen uitspreken, om aan te duiden dat ze ieder afzonderlijk moeten uitgesproken worden.

§ 435. Het *samentrekkingsteeken* (^) duidt aan dat twee, soms drie lettergrepen door weglating van letters tot één lettergreep zijn samengesmolten.



*[Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page]*

678



*Bij den Uitgever dezes is mede uitgegeven.*

- BEIJER, (J. C.) Handl. tot den Nederl. stijl, voll. aanwijnz. Nederl., ter verv. van schriftel. opstellen enz. gegrond op redeneerkunde. *f*
- Beknopte handl. tot den Nederl. stijl of aanwijnz. enz. *f*
- BRUG, (S. L.) Natuur en Kinderl., of Natuuronderwijs ont kinderspelen, een leesb. voor Lagere Schol. en Huisgez. *f*
- BIJBELGESCHIEDENISSEN (KORTE) voor jonge kinderen. In v en antwoorden . . . . . *f*
- Geschiedenis (Korte) des Vaderlands, in vragen en antw. *f*
- GOUKA, (M.) Voorb. tot oefen. in de hoofdr. der cijferk. enz. *f*
- HOONAARD, (W. VAN DEN) Rekenboekje voor de leerlinge Tweede Klasse of inleiding tot het Rekenboek voor de sc in het Koninkrijk der Nederlanden . . . . . *f*
- Spel- en leesboekje ten dienste der scholen. 1e—3e s Elk stukje . . . . . *f*
- Rekenboek voor burger- en landschol. 1e st. *f* 0,15, 2e st. *f*
- Beknopte Handleiding tot de kennis en het gebruik Aardglobe, enz. *f*
- Kort begrip der Sterrekundige en Natuurkundige Aard kunde, eene Handl. bij het Aardrijkskundig Onderwijs, H. Viehoff, uit het Hoogduitsch vertaald. . . . . *f*
- Kort begr. der Topische Geographie, eene Handl. bij het rijksk. Onderw., door H. Viehoff, uit het Hoogd. vert. *f*
- KOLF, (A. VAN DER) Eerste rekenboek voor de scholen. *f*
- Antwoorden op het eerste rekenboek enz. . . . . *f*
- Kleine lees oefen., ten vervolge op het 4e st. v. H. Wester. *f*
- NIEUWEJAARS-, VERJAARS-, BRUILOFTS- en bij andere gelegen toepasselijke wenschen, in proza en poëzy. . . . . *f*
- PUIKERS, (J.) Eerste onderwijs in de gronden der Nederd. 19e druk . . . . . *f*
- Eerste rekenboekje, 10e druk . . . . . *f*
- SPAF, Cz., (M.) Allereerst cijferboekje voor kinderen. 2 stu Elk stukje. . . . . *f*
- VOORBEELDEN (EERSTE) ter zangoefening . . . . . *f*
- OULSHOFF, (W.) De muzikale vriend der jeugd, of beva zangstukjes voor het opkomend geslacht, ook tot schoolgeb uitgegeven. Nieuwe uitg. 3 stukjes elk st. . . . . *f*
- De muzikale huisvriend, of zangstukjes van gemeng inhoud, op 2, 3 en 4 stemmen, voor gezellige kringen zanggezelschappen. 3 stukjes, elk st. . . . . *f*
- Muzikale mengstukken van voorname componisten gebruike van godsdienstige zangkoren. 2 dln. . . . . *f*
- Harmonion, of twee-, drie- en vierstemmige zangstukken gebruike van gevord. leerlingen en zangverenigingen. 2e dl. *f*
- AANTEKENBOEKJE voor leesgezelschappen . . . . . *f*

















